

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מריס שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

ק"ט א ב מ"י פ"ה
מלכות מלוה וזה
הלכה ה' סנה לאוין קנה
טו"ע י"ד ס' קט טע"ף
פ'
קב גמ"ש ס' הלכה ג סנה
ט טו"ע י"ד ס' מהל'
קט טע"ף פ'
קבא ד מ"י ס' הל' ד
טו"ע ס' ס' פ' ו'
קבב ה' מ"י ס' הל' ג
טו"ע ס' טע"ף פ'
קבג ז מ"י פ"ד מהל'
תרומוה הלכה א'
קבד ח' מ"י פ"ג
מלכות טע"ף
והוסף הלכה א טו"ע
ח"מ ס' קט טע"ף א'
קבה י' מ"י ס' הל' ג
טו"ע ס' טע"ף ג'

תורה אור השלם
(א) פ'ן הקריבו ג'ם
אתם תרומה י' מכל
מקדש ויביאם א'שר
תקחו ממת בני ישראל
ותתקם כמגזן את
תרומת י' קאדון
התקן: (בבב"ר י"ח)

ליקוטי רש"י

אתם גם אתם והרשעין
מדמלי למכתם אתם וכהו
גם אתם לרבות שלוחים
ואימקם שלח לטולמו
נחאי קרא למומר דמה
אתם בני ישראל דף
שלוחים ישראל פ'ה
אתם בני בריית.
מהולס וזהו צריח מנות.
אף שזוהבם נמי בני
ברית. לאפוקי ענין
כוכבים (ישן ככב). קטן
ז'או אף ע"ג גב דלית
לית שליחות. וגי
שליחות שיש ענין ולא
קטן שלוחים נפק לן
(בבב"ר ד' מ"ג). מויקמו
לחם איש מה לית אמת
דגבי ושלח ושלחה איש
כמיז (בבב"ר כ') כי יקח
איש ומינה לית דלון
הקטן עשה שליח.
(קידושין כב. בריה והא
היו).

מצאו ישראל אחר אמר לו תנם לי ואני אעלה לך כו'. ואם תאמר מאי איריא ואני אעלה לך אפילו אמר אני אעלה לנכרי אסור דלא אלא כשהעמידו אלל נכרי כיון למלוה מעומיו להצירו כדי שיפרע שרי צריח בשבילו פשיטא דהוי רצית דלפילו לא היה המלוה חייב לנכרי רצית כיון דמשכר¹⁰ הלוואה נתן לנכרי הרצית ע"פ המלוה הרי הוא כנותן למלוה עלמנו מדין ערב כמו תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקודשת מדין ערב צ"ק וקדושין (דף י' ו) וכן קשה בסיפא וי"ל דנקט לך משום העמידו לאשמועינן רישא דלפילו מקבל ישראל רצית שרי כיון שמקבלו בשביל נכרי וכן צריח כשהעמידו אלל ישראל אסור אפילו מקבל הנכרי רצית: **בשלמא** סיפא לחומרא. הימיה אמאי לא הוי רצית גמור כשהעמידו אלל ישראל אפילו מקבל הנכרי רצית שהרי נעשה ישראל שני שלוחו של ראשון לקבל חובו מידו של נכרי וי"ל דלפילו שיוכל לזכות להצירו צבתייה הכא אין קבלתו מן הנכרי וזהו לישאל חצירו דנהי אם היה נכרי מפקיר מעומיו היה יכול לזכות להצירו השתא מיהא שהנכרי אינו מפקירן אלא צה לזכות מעומיו למלוה על ידי זה הלוה אין לו כח לזכות שאם כן היה ישראל המקבל שלוחו של נכרי לזכות במעומיו של ישראל ואין שליחות לנכרי וה"ל להיות מותר אפי' העמידו אלל ישראל אי ללו לחומרא אמרינן דיש שליחות לנכרי אלא רישא אמאי שרי בהעמידו אלל הנכרי כיון דלון שליחות לנכרי מנאל דישאל שני לא וזה בקבלתו לנכרי ואינו חייב לנכרי כלום אלא לישאל וכשנותן רצית לנכרי הרי הוא נתן עבור ישראל המלוה ופוטרו נגד הנכרי והוי כנותן לישאל עלמנו ומשני דלמך ליה הניחם ע"ג קרקע והפטר והלוה יעלם מעל גבי קרקע ציווי הנכרי להתחייב לו קרן ורצית ואפילו שלא הפקיר ישראל המעות כשנתנם ע"ג קרקע ע"ג ענין שלו כשנתנם לישאל שני מהו מוקם כשפורע לנכרי רצית אינו בשביל ישראל ראשון שהרי כבר פטרו הנכרי אלל כשלא הניחם ע"ג קרקע אלא אמר תן לפלוני ישראל והפטר ואני אתמה עמו שיתן לי קרן ורצית היה אסור אע"פ שעתה נמי אינו פורע לו רצית לפטור את הראשון שהרי כבר פטרו הנכרי מכל מוקם כיון שקבל המעות מיד ישראל הראשון שהיה עד עתה ישראל צבתייהו נראה כנותן לו רצית אע"פ שאינו מנתה עמו אלא הנכרי:

בגון שנשא ונתן ביד. אומר רצית חס דהשתא תו לא אמרינן סיפא לחומרא כדהו אמרינן מעיקרא אלא מיירי נמי כגון שנטל ונתן צד שקיבל ישראל המעות מן הנכרי ונתנם להצירו וקמ"ל דלא אמרינן אדעתא דנכרי גמור ומקני ליה והי"ל איכא בשלמא כפי"פ ארבעה אחין (בבב"ר דף ג'.) דלא קאי גבי בשלמא כולוהו משכחא להו דשוו שליח ומתוך פ"ה" ור"מ משמע דלעולם סיפא לחומרא כחזו צירושלמי" ישראל שמנהו נכרי אפוטרופוס או סנטר מותר ללוות ממנו צריח ונכרי שמנהו ישראל אפוטרופוס או סנטר אסור ללוות ממנו צריח מעומיו של נכרי שמופקדין ציד ישראל אסור ללוות ממנו צריח מעומיו של ישראל שמופקדין ציד נכרי ומותר ללוות ממנו צריח זה הכלל כל שהוא צבתייהו ישראל אסור צבתייהו נכרי מותר וצבתייהו אתם כחזו רציתו תם דהיתר גמור הוא כחזו אגוה שישלח ישראל המלוה אלל מלוה לך בשביל הנכרי ולא יהא סומך המלוה כלל על הלוה כ"א על המשכונות והלוה הוא מסולק מן המשכון שהרי אם אבד אין לו דין ודברים עם המלוה שהרי לא קבלו אלל מיד נכרי וי"ל ומותר לישאל להיות ערב בשביל נכרי דישאל המלוה לא צטר ערצה אצל אלל צטר ליה איל וחי לא יפרע הנכרי יפרע הערב הקרן והרצית דהשתא הוא דמוזיק לנכרי:

ערב למאן אילימא ערב לישראל והא תנא¹⁶ אלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה הערב והעדים אלא לנכרי *וכיון דדיניה דנכרי דאויז בתר ערבא איהו ניהו דקא שקיל מיניה רביתא אמר רב ששת *שקיבל עליו לזון בדיני ישראל אי קיבל עליו לזון בדיני ישראל רבית נמי לא לשקול אמר רב ששת שקיבל עליו לזון ולא קיבל עליו לזון: **מלוה ישראל מעותיו של נכרי מדעת הנכרי כו':** תנו רבנן מלוה ישראל מעותיו של נכרי מדעת הנכרי אבל לא מדעת ישראל כיצד ישראל שלוח מעות מן הנכרי ברבית וביקש להחזירם לו מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אסור ואם העמידו אצל נכרי מותר וכן הנכרי שלוח מעות מישראל ברבית וביקש להחזירם לו מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר ואם העמידו אצל ישראל ברבית אסור בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא כיון דאין שליחות לנכרי איהו ניהו דקא שקיל מיניה רביתא אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בריה דרב איקא הכא במאי עסקינן בגון דאמר ליה הניחם * על גבי קרקע והופטר אי הכי מאי למימרא אלא אמר רב פפא וכגון שנטל ונתן ביד ואכתו מאי למימרא מהו דתימא נכרי גופיה כי עביד אדעתא דישאל קא גמיר והיב קמ"ל **רב אשי אמר כי אמרינן אין שליחות לנכרי הני מילי בתרומה אבל בכל התורה כולה יש שליחות לנכרי** והא דרב אשי ברותא¹⁷ היא מאי שנא תרומה דלא דכתיב * אתם גם אתם * מה *אתם בני ברית אף שלוחכם נמי בני ברית *שליחות דכל התורה כולה נמי מתרומה גמרינן לה אלא דרב אשי ברותא היא איכא דאמרי אמר רב אשי כי אמרינן אין שליחות לנכרי הני מילי אינהו לדידן אבל אנן לדידהו הוינא¹⁸ להו שליח והא דרב אשי ברותא היא מ"ש אינהו לדידן דלא דכתיב אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם בני ברית *אף שלוחכם בני ברית אנן לדידהו נמי מה אתם בני ברית קאמר אלא הא דרב אשי ברותא היא רבינא אמר נהי דשליחות לנכרי לית ליה זכיה מדרבנן¹⁹ אית ליה מדי דהוי אקטון קטן לאו אית

מסורת הש"ס
עם הגהות
(א) לקמן דף ע"ה;
(ב) קידושין מ"א: [ישן]
(ג) ג' ויקרא כו ב'
(ד) במבשר ל' ג'
(ה) ירושלמי ריש
תרומה; (ו) בריה
אדעתא דידה; (ז) סוף
ה"ה.

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה כגון וכו' שילמך המלוה אלל פורע פ' לך בשביל:

הגהות הגר"א
[א] רש"י ד"ה לזון בדיני ישראל יתבב ב' י"ב וי"ד ש"מ והרשב"א כתב דליתו אסור אלל ערב טע"ף דון טע"ף דיו עם הלוה כלל. מ"מ (ועמ"ש רבנו יצחק ס' ק"ע ס"ק ג' ה') [ב] תוס' ס"ד' כגון. ומותר לישאל כו'. י"ב דהלכ"ל חולק ע"ז ועי' ר"ס:

גליון הש"ס
גמ' ע"ג קרקע והפטר. עין לקמן דף ק"ב ע"א תוס' ד"ה חזר: תוס' ד"ה מצאו וכו' כגון מלוה עצמו. עין לעיל דף מ' ע"ב תוס' ד"ה לספק:

הגהות וצינינים
[א] צ"ל והתנן (גליון): [ב] ג"א ברותא, [ג] ע"ג לקמן דף ע"א ויקרא כו"ג תוס' ד"ה חזר: תוס' ד"ה מצאו וכו' כגון מלוה עצמו. עין לעיל דף מ' ע"ב תוס' ד"ה לספק:

בגון שנשא ונתן ביד. אומר רצית חס דהשתא תו לא אמרינן סיפא לחומרא כדהו אמרינן מעיקרא אלא מיירי נמי כגון שנטל ונתן צד שקיבל ישראל המעות מן הנכרי ונתנם להצירו וקמ"ל דלא אמרינן אדעתא דנכרי גמור ומקני ליה והי"ל איכא בשלמא כפי"פ ארבעה אחין (בבב"ר דף ג'.) דלא קאי גבי בשלמא כולוהו משכחא להו דשוו שליח ומתוך פ"ה" ור"מ משמע דלעולם סיפא לחומרא כחזו צירושלמי" ישראל שמנהו נכרי אפוטרופוס או סנטר מותר ללוות ממנו צריח ונכרי שמנהו ישראל אפוטרופוס או סנטר אסור ללוות ממנו צריח מעומיו של נכרי שמופקדין ציד ישראל אסור ללוות ממנו צריח מעומיו של ישראל שמופקדין ציד נכרי ומותר ללוות ממנו צריח זה הכלל כל שהוא צבתייהו ישראל אסור צבתייהו נכרי מותר וצבתייהו אתם כחזו רציתו תם דהיתר גמור הוא כחזו אגוה שישלח ישראל המלוה אלל מלוה לך בשביל הנכרי ולא יהא סומך המלוה כלל על הלוה כ"א על המשכונות והלוה הוא מסולק מן המשכון שהרי אם אבד אין לו דין ודברים עם המלוה שהרי לא קבלו אלל מיד נכרי וי"ל ומותר לישאל להיות ערב בשביל נכרי דישאל המלוה לא צטר ערצה אצל אלל צטר ליה איל וחי לא יפרע הנכרי יפרע הערב הקרן והרצית דהשתא הוא דמוזיק לנכרי:

א) בנה קמח ל: בנה
מחל ל: (ב) עליו י:
סנהדרין ל: שמעית פק
י' משנה ה' ראה הנה ב
מ. בנה מלח: ק: קע:
י' (מנות קב), א) [בנה
מחל מ: (ד) ב"ב כ"ט,
ה) ע"י סנהדרין כ"ג,
ו) ע"י כתובות י"ט ע"א:
ז) ע"י א' לקמן ע"ה:
ח) דף כ"ה, ט) [ג:]
ועיניו מן. י) [י' ימנות
ל:].

הגהות הב"ח

א) גמ' פרידסא למהי
לעשר שנים הלכה חלה:
ב) תוס' ד"ה שטר וכו'
א' נמי בעבורא פן
מלא:

הגהות וצינונים

א) כתיב ולא היה קצין
(אור: קצין ישראל) אתי:
ב) כתיב ובראשונים עד
שלא נתגייר, כבסמך:
ג) כתיב ובראשונים
משנתגייר, כבסמך:
ד) יבצר שלוח מעות
מישראל ברבית"ג
דריש"ל י"ג (יד דוד
ורש"י) וכו' וכו' מביא
שתי הנוסחאות (ומעיד
שר"ח ור"ף גרסו לה,
הלא כהנהגת ד"ת
בר"ף): [א] ע"פ א"ש
(ב"ש): [ב] ע"פ רש"י
[ז] ע"פ רש"י
[ח] ע"פ רש"י
[ט] ע"פ רש"י
מהרש"ל (גיליון):

איזהו נשך פרק חמישי בבא מציעא עב.

קבו א מיי פ"ד מהל'
ומיה ומתנה הלכה
מ טוש"ע ח"מ סי' רנב
סעי' יז:
קבו ב ד ג מיי פ"ה
מהל' מלוה הל' ו
סנה לאין קצב טוש"ע י"ד
סי' קעא:
קבד ה מיי פ"ד הל'
ו ותי' משנה למך
סנה לאין קצב טוש"ע ח"מ
סי' גכ סעי' א וטוש"ע י"ד
סי' קעא סעי' יא:
קבז ו א מיי פ"ה טס
הל' א סנה עשין
ד טוש"ע ח"מ סי' מג
סעי' ו:
קב ח ב מיי פ"ה הל'
מכירה הל' ד סנה
עשין פז טוש"ע ח"מ סי'
רס סעי' ו:
קכא י מיי פ"ה מהל'
מלוה ולה הל' ח
סנה עשין פז טוש"ע ח"מ
סי' לג סעי' ו וסי' קק עשין
א וסעי' ג:

ליקוטי רש"י

אית פ"ה הויל ואין זביה
מדרבנן: הויל ואין זביה
יד לכות לעלמי ממונ
שפתוין לו תקנו חכמים
שיא אחר וזה ומקבל
לזכו וישיבם ב"ב קנז:
בר"ה [קצין] שטר
שכבוב בו רבית:
שכבובו זה הל' דבית
שכבובו זה הל' דבית
[ב"ב] הל' פלוגי לה
מפלוגי מהם מחלטים עד
זמן פלוגי [ב"ב] דר:
שטר חוב הבוקרמין:
לפי שכלה לטרוף לקוחות
שלקחו שדה מן הל'ה
מומן בשטר ושלל כדן
הוא שטר קדמה מכירה
להלאה ובשטר מעיד
שהוא קדמה לפרק
קנסיו מלגות זו ולא
יערוף אפי' מומן המלוה
ואינו אלא כמלוה ע"פ
שאליו גובה מן
המשועבדים [ר"ה ב.].
שכבובו גמול חייבי
ובתוך השטר הקדימו
וכתבו בו גמול גניסין
פסולין לחזק למטרף
לקוחות שלא כדון ואפי'
מומן שני לא גובה
כדלמירין לחזקו נשך
[ב"ב דף עב.] ר' יוחנן
אמר אפי' מתחיל רבנן
גזירה שמה יגבה מומן
ראשון אלא מוקדמין בענין
זה שכתבו בו גמול גניסין
ובאלה גניסין כתיבו ולא
לזה עד תשרי דלמח
למטרף לקוחות שלא כדון
דמוסין ועד משני מה
תלקו פקדין שנים אוחזין
רב חשי מוקי לה בשטר
הקאה ואפי' אמר עזי
תחומיו וכן לו ומיוס
כתיב השטר שיעבד
נפשי והלכך פשר
[רש"י] ב"ב קעא:
והבבא חרו"ו. שפלו
עדי ואמרו אפי' יודעים
מלוה זו שקדמה לומן
הכמות בלא [מהדרין ל.].
שכבובו גמול גניסין
וכתבו בתוך השטר גמול
חייבי וכו' לה ע"פ גניסין
ולא נכתב על חייב לכשר
שטר מתחיל לו שיעבד על
חזק שערב [רש"י] ב"ב
שם. לזה גניסין ולא נכתב
על השטר חייב כתיבו
ביום שלוח אף חזק הומן
בתוך השטר וכתבו בו
חשי [ב"ב דף עב.] כשרי:
דמליוסא הוא דקא מחיל
ליה לשיעבדא עד השאה
[מהדרין שם]. שמתחיל לו
השעבד עד משני ולא
יערוף לקוחות אלא
מתשרי ואילך [רש"י]
ב"ב שם.

שומר שיש בו רבית קונסין אותו ואין גובה לא את הקרן ולא את הרבית. פרי"ס דלחן גובה ממשעבדי אצל מזני חרי גבי ע"פ אותו דברים פסולים לריס עדי חמס"ק דלחן מרויחים כלום דגבר וקשה לתילא בתוספתא [פ"ה] דמלכותי המולא שטר שיש בו רבית יקרענו זא לז"ד יקרעו והשתא אי גבי ציה מזני חרי אמאי יקרעו ימתיו עד שיגבה זו קודם וי"ל שאסור להשהותו" מיהו נראה דר"מ קיים לגמרי ולא גבי ציה כלל כמו שטרי חוב המוקדמים דמוקמינן בסמוך כר"מ ואף על גב שגם שם פ"ה בקוטרס דלחן פסולין אלא לגבות ממשעבדי אין נראה לפסולין משמע דלא גבי ציה כלל והא דפרק נהי דלא גבי מומן ראשון ליגבי מומן שני הוה מזלי למימר נמי נהי דלא גבי ממשעבדי יגבי מזני חרי אלא רבוחא ספיק דלפי' ממשעבדי יגבי מומן שני ובסמוך דפרק אטובלא דפרידסא אלא הא דלמר רבי יוחנן דלא ניתן ליכתב ולא משני משוס דעמעמא דלא ניתן ליכתב לא מהני אלא דלא גבי ממשעבדי משוס דס"ל דודאי מהני לפסולו לגמרי ולא גבי ציה כלל והא דלא מיבעיא ליה אלא אי גבי ממשעבדי אצל מזני חרי פשיטא ליה דגבי אף על גב דלא ניתן להיכתב התם הוא דפשיטא ליה דגבי היינו משוס שהמוכר היה מודה ללוקח שלא פרע ועוד נראה דלפי' יש עדים אחרים או שחייב מודה אפי"ה קיים ר"מ דהיי משמע דלחן גובה קרן דומיא דרבית ובתוספתא (ס) נמי משמע דלפילו בגללו על (ס) קיים דקמתי המלוה את חברו ברבית וזא לפני ז"ד קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית שהיה ר"מ אומר שטר שיש בו רבית כו' וצפ' המניח (ב"ב דף ק: ל:) נמי מדמינן להווא דקנסו גופן משוס שצנן דמפסיד גוף הממונ הוא הדין דקיים צנן המלוה אע"פ שיש משעת כתיבה עבד ליה שומא ולכן לא קנסו אלא בשטר ומיהו רבנן נראה דודאי לא קנסו כלל ומשמע לכאורה דגבי לרבנן בשטר קרן אפילו ממשעבדי ור"מ נמי לא פליג אלא משוס דקיים ותימה דלמאי אין העדים פסולים כיון שעוברים על לא תשימו" (שמות כב) אע"פ שאין מרויחים יש להם לפסול"ו מדי דהוה אעברין אוכל נצילות להכעיס דק"ל (סנהדרין דף מ.) כאלפי דפסול והא דלא תשיב להו צפרק זה צורר (סס דף ה: ה"ג לא חשיב ליה אלא הוה בכלל מלוה הגאה ברבית והוא הדין נמי עדים בכלל ואין לפרש כגון שאין רבית מפורש בשטר אלא כתב סתם פלוגי חייב לפלוני מנה וכללו הקרן גורם הרבית והעדים לא יערו ע"כ בסמוך דקאמר ר' יוחנן דמודו רבנן בשטרי חוב המוקדמין גזירה שמה יגבה עורם רבית צוררת קרן ואין לומר נמי דכיון שהרבית מפורש בשטר אין העדים עוברין על לא תשימו"ן העדים דבית דין לא יגבו על דם רבית ולכן השטר כשר והא דתנן במתנ"א (לקמן דף ט:) דעדים עוברין היינו כשאין ניכר הרבית בשטר ויודעים עדים שיש בו רבית דהא חאפי שטרא גופי' אמרי' צפרק המניח (ב"ב דף ק: ל:) וצפרק המוכר פירות (ב"ב דף ק: ל:) וס' ד"ה והממס) דמשעת כתיבה עבד ליה שומא וי"ל דלחרי הכא ברבית דרבנן ולא מיפסלו באיסור דרבנן כיון שאין מרויחים כלום אע"פ שצפירה דלחרייתא היו נפסלים אי נמי אפי' ברבית דלחרייתא יש להכשיר דשמה לא תשימו"ן לאישי בגללו משמע להו ולא עדים ולכן כשרים כדלמירין נמי (לש"ל דף ה:) לא תחמוד לאישי בגלל דמי משמע להו אלא קשה היא דשטרי חוב המוקדמים היאך העדים כשרים דמוקמינן לה כר"מ אצל לרבנן גובה מומן שני ולר"מ נמי היה גובה אי לאו משוס דקיים ורבי יוחנן נמי לא קאמר פסולים לרבנן אלא משוס גזירה שמה יגבה מומן ראשון והלא העדים הללו בתמין חתמו שקר והקדימו את הזמן וי"ל כגון שיש עדים שמעידין עליהם שהיו אנוסים ומחמת נפשות או כגון שאומרים טעונו בשנת המלך אי נמי (ב) שפירורא שני מלאן בין שטר ולא הוצירו בשטר צממה בשנת צדוש:

אית ליה זביה דתנן זכין לקטן צפרק מי שמט (ב"ב דף ק: קט):
זכין עליו במלוה. לאחר זמן חישב עמו על הרבית וזקף הכל צידל בגללוה וכתב לו שטר עליהם כך וכך אני חייב לפלוני: וגובה את הרבית. דמשעת זקופה הוה כגבי: בין כך ובין כך. אסיפא פליג וטעמא כדמפרש ואילל שלל יאמרו כו': שטר שיש בו רבית. שכבוב זו פלוגי ליה מפלוגי מנה ברבית כך וכך לזמן פלוגי: המוקדמין. למלוה: פפולין. דבעי למיטרף לקוחות מומן הכבוב זו ועדיין לא הוה ושתר הלקוחות קודם למלוה וזה מולא שטרו והוא קודם והוא שקר: פפולין. ואינו טורף מן המשועבדין ואפי' מן המאוחר למלוה: ר"מ היא. דקיים הימירא אטו איסורא: שמה יגבה מן זמן ראשון. דליכא ללא מסיק אדעתיה לדקדק כל כך בזמן הלואה לומר למלוה שטרך מוקדם ומקמי קדם להלוואת: פרידסא. כרס: כבישנא. אטמין: ואמינא לקוחה היא בידי. ואבד שטר המכירה ואבא מכת חוקה של ג' שנים דכולי האי לא מנינא למיזדהר בשטר"ו: אור. בעל הכרס: אקנייה. צמתנה צעדים: לבנו קצין. כדי שלא תהא מוכרתו מכירה שכפולא שטר מוכרתו זה יולא שטר מתנתו ולא גילה הדבר: זווי. מעות שהוה מוצע ממנו שמוילא עליו שטר שמכרת לי כרס שאינו שלך וקצלת מעותי וכמתת לי אחריות: כמלוה בשטר דמו. דהא כתב ליה אחריות: מודה

והמאוחרין כשרין מוקדמין אמאי פסולין נהי דלא גבו מומן ראשון יגובו מומן שני אמר ר' שמעון בן לקיש במחלוקת שנויה ור"מ היא ורבי יוחנן אמר אפי' תימא רבנן גזירה שמה יגבה מומן ראשון"ו"ה הוא גברא דמשכין ליה פרידסא לחבריה (ב) אכלה תלת שני א"ל אי מוכנית לה ניהלי כוונב ואי לא כבישנא לה לשטר משכנתא ואמינא לקוחה היא בידי אול קם אקנייה לבנו קטן והדר זבנה ניהליה"ו זביני ודאי לא הוה זביני זווי כמלוה בשטר דמו וגובה מוכסים משועבדים או דילמא 'כמלוה ע"פ דמו ואינו גובה מוכסים משועבדים אמר אביי ולא היינו דרבי אסי דאמר ר' אסי לדחות דהתם עברה נעשית צנן המנונן יותר מאלן דכאן עיקר עברה בשטר כדלמירין התם לא קנסו אלא בשטר ומיהו רבנן נראה דודאי לא קנסו כלל ומשמע לכאורה דגבי לרבנן בשטר קרן אפילו ממשעבדי ור"מ נמי לא פליג אלא משוס דקיים ותימה דלמאי אין העדים פסולים כיון שעוברים על לא תשימו"ן (שמות כב) אע"פ שאין מרויחים יש להם לפסול"ו מדי דהוה אעברין אוכל נצילות להכעיס דק"ל (סנהדרין דף מ.) כאלפי דפסול והא דלא תשיב להו צפרק זה צורר (סס דף ה: ה"ג לא חשיב ליה אלא הוה בכלל מלוה הגאה ברבית והוא הדין נמי עדים בכלל ואין לפרש כגון שאין רבית מפורש בשטר אלא כתב סתם פלוגי חייב לפלוני מנה וכללו הקרן גורם הרבית והעדים לא יערו ע"כ בסמוך דקאמר ר' יוחנן דמודו רבנן בשטרי חוב המוקדמין גזירה שמה יגבה עורם רבית צוררת קרן ואין לומר נמי דכיון שהרבית מפורש בשטר אין העדים עוברין על לא תשימו"ן העדים דבית דין לא יגבו על דם רבית ולכן השטר כשר והא דתנן במתנ"א (לקמן דף ט:) דעדים עוברין היינו כשאין ניכר הרבית בשטר ויודעים עדים שיש בו רבית דהא חאפי שטרא גופי' אמרי' צפרק המניח (ב"ב דף ק: ל:) וצפרק המוכר פירות (ב"ב דף ק: ל:) וס' ד"ה והממס) דמשעת כתיבה עבד ליה שומא וי"ל דלחרי הכא ברבית דרבנן ולא מיפסלו באיסור דרבנן כיון שאין מרויחים כלום אע"פ שצפירה דלחרייתא היו נפסלים אי נמי אפי' ברבית דלחרייתא יש להכשיר דשמה לא תשימו"ן לאישי בגללו משמע להו ולא עדים ולכן כשרים כדלמירין נמי (לש"ל דף ה:) לא תחמוד לאישי בגלל דמי משמע להו אלא קשה היא דשטרי חוב המוקדמים היאך העדים כשרים דמוקמינן לה כר"מ אצל לרבנן גובה מומן שני ולר"מ נמי היה גובה אי לאו משוס דקיים ורבי יוחנן נמי לא קאמר פסולים לרבנן אלא משוס גזירה שמה יגבה מומן ראשון והלא העדים הללו בתמין חתמו שקר והקדימו את הזמן וי"ל כגון שיש עדים שמעידין עליהם שהיו אנוסים ומחמת נפשות או כגון שאומרים טעונו בשנת המלך אי נמי (ב) שפירורא שני מלאן בין שטר ולא הוצירו בשטר צממה בשנת צדוש:

קונסין אותו ואינו גובה וכו'. ואע"ג דלמיר' צפ' אע"פ (במתעב דף ס:) הלכה כר"מ בגזירותיו היינו דוקא בגזירותיו ולא בקנסותיו והכא קנס הוא דכה"ג נמי פסקו בהלכות [גדולות] כרבנן דר"מ צמעות חצירו ומינתק חצירו דאס נשא יוליא לכשיגיע"ו ומנו לכנוס יכנוס ולא כר"מ דלמר לא יחזור עולמית (סוטה דף כו.) דהו קנסא ורואיה מדבעי צהולין (יבמות דף לו.) אס אינסבא לכהן (לא) [אין] החמירו לגרש כיון שאינו יכול לחזור ולכנוס דגרשה אסורה לכהן [וע"ע חו"ס וצח"ס קד. ד"ה ח"ר עקיבא]: **אמר אביי** א"א היינו דרבי אבי דאמר רבי אבי כו'. תימה מה ענין דר' אסי לכהן וי"ל דהכא לא מיבעיא ליה אי גבי ממשעבדי אי לא אלא משוס דפשיטא ליה על גבי חוב אפי' להביא מדברי אסי כדי היכי דמודה בשטר מהני הודאחו לגבות ממשעבדי אע"פ שאס ה' אומר חזק קיום ה"ג נכא גבי פרידסא ולא שייך כחן לגרוס אף לרין לקיימו אלא גרסי' לוא היינו דרבי אסי דלמר ר' אסי מודה בשטר שכבוב גובה מוכסים משועבדים ולפי זה כשמוקשה לה רבא מהיחא ללשנא לקרעות בגלל רבא היה יכול לקרעות מיד לכ"ע מ"ש חכ"מ דגמלן לומר פרעתי וצממלאת שאינו שלו אינו גמלן כל זמן ששטר מכר בידו אלא נטר עד לצפוף ומקשה על רבא מגביית משעבדי השנוי צפירוש צפיריתא"ו:

אית ליה זביה דתנן זכין לקטן צפרק מי שמט (ב"ב דף ק: קט):
זכין עליו במלוה. לאחר זמן חישב עמו על הרבית וזקף הכל צידל בגללוה וכתב לו שטר עליהם כך וכך אני חייב לפלוני: וגובה את הרבית. דמשעת זקופה הוה כגבי: בין כך ובין כך. אסיפא פליג וטעמא כדמפרש ואילל שלל יאמרו כו': שטר שיש בו רבית. שכבוב זו פלוגי ליה מפלוגי מנה ברבית כך וכך לזמן פלוגי: המוקדמין. למלוה: פפולין. דבעי למיטרף לקוחות מומן הכבוב זו ועדיין לא הוה ושתר הלקוחות קודם למלוה וזה מולא שטרו והוא קודם והוא שקר: פפולין. ואינו טורף מן המשועבדין ואפי' מן המאוחר למלוה: ר"מ היא. דקיים הימירא אטו איסורא: שמה יגבה מן זמן ראשון. דליכא ללא מסיק אדעתיה לדקדק כל כך בזמן הלואה לומר למלוה שטרך מוקדם ומקמי קדם להלוואת: פרידסא. כרס: כבישנא. אטמין: ואמינא לקוחה היא בידי. ואבד שטר המכירה ואבא מכת חוקה של ג' שנים דכולי האי לא מנינא למיזדהר בשטר"ו: אור. בעל הכרס: אקנייה. צמתנה צעדים: לבנו קצין. כדי שלא תהא מוכרתו מכירה שכפולא שטר מוכרתו זה יולא שטר מתנתו ולא גילה הדבר: זווי. מעות שהוה מוצע ממנו שמוילא עליו שטר שמכרת לי כרס שאינו שלך וקצלת מעותי וכמתת לי אחריות: כמלוה בשטר דמו. דהא כתב ליה אחריות: מודה

פני

יורה

דעה

יהושע

יא

נדינו דשני (עין לקמן בתיומן י"ב דמיס הוא ויל' דלקור גיט) אף אם כים הטעם דלין אלו נקראין בחיטוי נשר אצל המדרכי סתמך דין נבנינו הנחות ונעשה סתמך כחך נפי' דלין אלו יוכלין לנדוק בנפתרין לנכלי נדבריו דלין אלו נקראין כחך נפי' דלין אלו יוכלין לנדוק בנפתרין לנכלי נעשה נעשים ו נעשה אשכז ידיעל מה שחלק נכיה לפי הטעמים בנחת הלוק נכון הוא ויני גס לירי אי ידעין בודאי נכעשה נעשה נעשים ו אלא נעס לכחז נכיה דנכחא מן הגהיה דליריין לפני נעשים יחד אין ניל דניל דהנשך לשון הרב כך נעמחילה הכיה דעת רש"י זיל מטעס יליחא נקב ופי' כחך דחא נחשכנ הונכב דהמריף וכו' ונחייב כי ענין אחר וקף אס עור וכו' ואין אס נקב כלל איכאן לחוש לדברי רש"י ניימ אקור מטעס בקיאות ואיכ נעס זה לחוד מקסיף וסיל כל שני העעמים ופשוט הוא דודאי היכא דלין נקב לימי נעטס נפי' זיל ונפייה אקור ואל אכל ניימ הדין עניך דנכיון זה סתמיין נפייעא אסמיו נשר כיון דכחך נכיה נפשיעוה דכשר משמע גס ליריין וכיכ נשיע נבי רשס עם קולוה סדיף ג' וייא דוקא וכו' וילא נכח דאקור משמע גס ליריין שרי וניל הטעם דלא אקר סרז כיה נכעכר הטעם דמדיכא אקור בלא חייטיו ונאחר פלין אלו נקראין סרפה משמע בלא אינעל וכן רשס עלס הקוליה דמדיכא שרי בלא סמיו נשר אלא דמחמירין להפוס חומרי העוה סתמיין דנקראות דיון לא כמו שחלק נכיה זין נשמע לנכער דלא אין אלו נקראין מיל הכא מיל הכא ומילי לרז לחלק זין בקיאות אלא ניל כח"ש וילי ללא דברי סקינתי סיימי חומר דכחך נכיהין אס נכעכר אינעול יני' קחי וליכ נביד' ה"י שרי דנכחא מדבריך טלא נפסקו כלל הדינין ונכא נפייעא דשרי דודאי אלו נקראין אס טעס הוא אס ללו אלא אס אינפק אין נקראין אס נפסק או נחעכל ואיכ היכא דלא אינפק נפייעא דשרי ואפי' אינפק הרוב כיון דלא נחעכל אפי' הוועיט נעשה מעטוט שרי לפי' ונכחמה לא ידעתי וני כחך סקינתיים ותקוהט דשריט' אס נפייעא סרז לא ונלחיו נפי' קקיו ונח סמיו ה"י קשיא קושיהך קפי' פיי ונפי' רכיו נשמע קלת מן סקל' וגס ויליו נרשס כלל והנפי' הכיה נחובה זו וכחך דמחכמה מוכח דמעוט עיכול כשרה ופס כחך דנענין סמיו נשר אפשיך דה יהי הנשוכס ולי' קי' רכיו או טימס הוא ויל' רש"י ז' :

והשאלה

השני' אף דהיי אפשיך לפרט לענין כל סביבות סמיו ויהי אפשיך להחך זינו נקב ניהו אין נכחא רק לפי דעתי הרב זיל ה"י נפירש כך דלשון בלס כל סביבו מפורש במדרכי טלא ינקב וקוצר הרב דלא ינקב כיה מלדין אף נכעכירי בלי מהלדין נכוני דינך זכב טריפה מעטס כיון שהחמיל נשר עמול לחיות ה"י מוחס והולך ולכן לריך שיחא טלא בלא נקב ואז אס נכעכירי נכוני דיר' נכחא ה"י נכחך ועריפס' או הטעס דלא ניקב אף דלא נכעכירי דמי' חייטיו טעל מוחיו הוא מן העמול וה"י נכחך המיעוט יורח מחל'ס ונעמה אכל בלא נקב לא חייטיו ומיס נקינתי' טלא בלא נקב וכו' נכעכירי נכחך כיון דלא נכעכירי ד"י קחי אכשר וסיק אס טעס כל סביבו או נכעכירי כ"י כשר או אפשיך דהרב קיל דכל סביבו סיינו סבי' הויס היכן טעס נוכח'ס הוא כעו גומל וסבי' להס בלס ונענין דמי' נעטס מהס לא למעלה מהס והיא אמת אכל נכחמה לא נוכר זהו כלל ולפי דעתי הוא כשרט' אפשי' זיל ה"י מושך טעל הויס נקבו העמול ונדק ולא מלא נקב כדלית' ההס והכשרי כי אין הויס ככך דלחוש דלינקבו כלל ואיל' דמי' וכן הכיה נשיע ואי רוב מנכחא לפסקו אחר שייע כי כן רלית' מירבתי והלחמה הנענין טס ירשס כי נכח'ס ה"י היא כחוקה אס לון כעירוס נכח'ס חיל' ומיס אס דווקא מיס זכיס לא ידעתי נפייעי יוחי כ"י נמוחר בלא סמוסי' אפילו מיס עכויריס והאוקר עליו להכיה רל' נכירה כדכח'ס רש"י זיל' נחמן כההכחך תמיד דמי' דמי' :

אשר

כחך נכיה נעמחלת נכגיה בליע קי' ה' שהכיה מנכחמה זיל זיל טי נעוט נעכין ומכר הרבנוליס לגוי וירע נז שהוא מוקרן והוא לקוט חקמר ה"י קי' רל'י איד' לנכח ונכח'ס לך סהסמיי זיל הוא יסיד דכבר זה ויש לנכח לקולא ו נכח נכוכיס דבריך דודאי ריגס מולקיס עליו אכל ניל להקל בלאו הכי כי נכחא מדבריו כחך דמקפיק ליה ממוס דהיי ליה איקורא דלוריית'א דלפני עור וזולין לחומכא ונככי לא כן עמדי וילי לחוכיה דלפני עור דגוי הוא איקורא דרבנן צנון האז סכא אחר ענין חורה כח"ש לקמן ורל'ס דלבר הא דנעמח' ליה לחלמודא סיק דמי' הא דאקרי נכעיס נשחא ונכה עמכס לפכי אידיהן משוס הרוחה הוא או נעוס לפני עור וסירטי' דמוזן ליה נעוה ונקריבה לעי' ולא אפשיעא ו נקסס אנהי ל' אס פשיעא דהי עיכ לאו משוס לפכי עור הוא דליכ הי' איקורא דלוריית'א ונכן קייל' דלוי' אלא איקור דרבנן דהא לקמן דף י"ב אקור מלי לא מן נכח'ס כי רכח אחר לא משו נכעיס לויס אידו וסכ"ש אקור איקור דרבנן ורבה בר סינלא אחר לא משו לפני אידו וסירטי' דליקור קל סוה ה"י דלפי' איקור דרבנן גמור אינו ואפי' נאחר דקסק לפכי עור הוא דשמח גבוי לוקח ללכילה ניימ הי'ל סקפקא דלוריית'א וסקק דלוריית'א קיל דהיי איקור דלוריית'א אלא שייע דלפי' נפי' אינו איקור דלוריית'א ונעמח' דלפי' ש"י אס קכ"ס עמד והחיר לן ואינו אקור אלא טלא יעברו על דינו וכן דמח' י' כן להקוט קלת גבי מרכבול לנן דלין מוכיין קיל עשוס לפני עור ונעמ' רב אשי תכנבול לנן קטוע מהו וכו' ולא אפשיעא ופקק רש"י זיל לחומכא אלוהא נעמע דלוריית'א הוא ויל' דמשוס חומרי

דמי' פסק לחומרי אפי' אי סוי דרבנן דמע דהא חלמוד מרוך סוה דגבי לפי עור חלין לסקל אפי' בלדוריה'א דהא אכריני' טס דף ע"ג רב סוכל צבי הוי פכר לגוי עד אישר נשחיה זכבה ומנח' תימר' וכו' דחנן לא ונכר פרה וכו' אלוהא נכח'ס ליש חלין לקולא דלוח' וישנ' דלי' לחי'ס א קנעי או ללכילה זולין לקולא ואיכ נפי' סקי'א דרב אשי נכח'ס לקול' דהא סחס מקפיק לן אי ללכילה נפי' ל' ויש לחלק בדוחק אכל ככון יומר לומר דנפי' חומרי יומר' ועיס נחש כחככו עמה סיה נכח'ס נשור אין לודך למלק זין לפני עור דגוי או דירשראל דהא נבי פרה נכעכיר' עקלין אפי' דירשראל ללמח איקור לפני עור קיל ומשאר איקוריס ואיכ נכיון דין' דקפיק'א סיה זולין לקולא דלפי דעתי אין נכח'ס נעולס זין סקק כסשונו או סקי דדינה כיון דנכח'ס איכא נשח'א נחמ' עובר על לפכי עור אי מקלין נחמ' מקלין נלידך ו ואפשיך לפי' לחרן מה סקפיק'א לעיל דלינכח'ס דהטעם משוס לפני עור הי'ל סקי'א דלוריית'א דלא הי'ל דעיכ סיריט'ס הוא דלא דיעין דהיי להקריבה זין לה דלי' ידעין איכ אפי' אי לית ליי נכעכיר' לדי' ניימ נפייעא דאקור כיון דחייקן דלא נפי' לאח'רנו' צנמ' דדי'ס דלא נפי' לאצוכי הא נכח'ס ללכרובי אלא עי' מירוש' דלא ידעין ואיכ מן סתורס סיה מותר דלחור לנחיה זכיה וסקק לפני עור שרי אדך סכעיס גזרו כיון דלפני אידיהן הוא רגיל' לזוכי להקריבה ולכן סוה דרבנן מכל זה נכח'ס לסקל נכיון דין' ומייח' תימח על סרז מנכחמה זיל סכחך נכח'ס קי' עליה דלחיה' לגוי אקור ככל איקוריס נכח'ס כמו נכח'ס חוסי תימח כיון דלכב נקסי' ליה אי שרי נח ומלין על הקירוס איכ למי' דקור אקור להס לא אפשיעא נענין דפי' הפועלים אי אקור אמינה לגוי נכח'ס איקוריס וזולין לקולא דקפיק'א דרבנן כמי'ס רש"י זיל הביאו רש"י זיל הפועלים וכו' סרז חגיג' זיל נכח'ס סקירוס ואיכ להח' סקק סרז מנכחמה לומר'א דרבנן וילי לפסקו דקפיק'א דלוריית'א דנפח' ונפי' דהיינו סקירוס לחומכא שאקור לחורר לגוי אס יודע נחמך נקריס ונפי' סיה אקור גס לומר לגוי לקרס נכח'ס דלדי' חומרי' אי נעוט לפני עור אי משוס אפי' אכל טעל איקורין דלין הטעם אלא משוס אמינה שרי דשמח קרוס דאקור סוה מעטס לפני עור ועל הרב נפי' לא קשה כלום דשמח הא דאקור אמינה כקרוס הוא מעטס אמינה לא משוס לפני עור דלפני עור ליכא כקרוס דלא כרבי דירקא ואפשיעא נענין דלחיה' אקורה כדכחך רש"י זיל אכל מנכחמה זיל קש וליע' ואפשיך דלחוק דמנכחמה זיל קיל ללכח'ס דלפשיעא נענין נכח'ס רב סמוסי'ס וקרוס ליכא ליע' ואפי' למעטס אקרי לנכח'ס לחוש לדברי סמיי' ונדיעבד שרי אי מוכן ולא נקסיין ליה כדנקסיין בלחיה' ואיכ כיון דלפי' מנכחמה זיל חומכא נעמח'א פשיעא דלוריין לקולא נעקוס לודך אפילו רק קלת ונכח'ס אמינה אודיע לך מה סקפיק'א נעמח'ין דספועלים על סמוסי'ס זיל זה לי יומר מ'י' טנה דלמי' פיק דביע' דכי חומרין אין עליה לדיבר נעירה היכא דשלי' בר חיוב'א סוה אכל ליה שלח'ס לחורר סיינ'א סוה נחייב העמלה וליכ מלי קמנעי' ליה נפי' הפועלים אי שרי לומר לגוי מחיס פרוי וכו' הא גוי לאו בר חיוב'א סוה ומחייב טולוק ואקור ו ואפי' אס מיל דנכעכ' קחי ללידך מיד דלחור טס נכח'ס דלין טולוק זין בר חיוב'א ללין בר חיוב'א אלא זין אי נפי' נעזיד אי נפי' לא נעזיד עי'ס רש"י זיל סקק כן ניימ קשס למלי' קדיל דלחיה' לגוי נכח'ס ואין חולק עי'ס בלא סחלמוד' חייק'ס ליה דליקור דלוריית'א סוה כיון דגוי לאו בר חיוב'א סוה הוי איקור דלוריית'א ופי' דגוי שאני דלאו בר שליח'ס סוה ואין שליח'ס לגוי ניימ סמוסי'ס נפסקו דיש שליח'ס לגוי לחומרי' כדלפי' רש"י זיל' פי' אינו סך איכ אין כחך נעמח' כלל כיון דגוי לאו בר חיוב'א סוה והוא שלי' לחומכא נפייעא דליקור דרבנן וקיל' ונכח'ס נכח'ס זיל לני טמח סכחך רש"י זיל נשס דלוריית'א זיל והביאו ה"י בל' ס' רכ"ב שני סקי'ב עליו טבת קורס חסיכס עמור לירשראל סביבו לעשוה לו מלככה וכו' והדין זיל חמלק עליו סנה דין זה חלוי נעמח'ס דלחומרי'ס דלמי' דהיי נכח'ס בר חיוב'א סנה כאלן כיון דשליח'ס בר חיוב'א סוה י'ס שליח'ס דרבנן נעירה סוה כמי' סחוכ' עוש'ס מלככה ו אין דלחוח דהי דמי' למלי' דלחי'ס סנה גבי אקס ועבד דכני חיוב'א יניהו אלא דמוזן גורם טלין לסיס עמס כלום לוי דמו דהס אס ה"י חלש'ס והעבד עמה נעמח' טלין נעמח'ס טקס כמי' סוה סיינ'ס מיד ומשאיכ ישראל טלא קיבל טבת א"א נעולס נכח'ס סוה חלוי'ס נכח'ס דלוריית'א חייבי' ו ואפשיך דמי' כיון שאס רולס סיה מקבל טבת עקרי' נכח'ס חו' כיון דלחייכ' י'ס סוה בר חיוב'א אלא שאזנן גורס ודי נזס והכעלי' כחכחי ותנחתי' טמי יושע :

שאלה ד

לדין ליה ככר נכח'ס אחר מנכי עליה סחלוק סחורכי עמוד ימיי' כ"י פ"ס ריע סחורכי' נען כ"י :

הנה

אחרת נכ"ס הביעני זה כמה נעוהט ולא סיה לאל ימי' אפילו לעיין כחכנך ורל'י להשיב כי יקור יכרי' י'ס על ערש דוי אפשיך עד סנה עזרי' ה' נעכרתי כח קלה ואמנתי לעיין כחכנך טלא יומר נכח'ס כי אמינה כול'ס דלדברי חלילה סמס לן אין עדיין כמי' עמה ככחי' או גס אין סכ"ח' מקריס כי סד כנכע' על עבל'ס לירי' יעקבל' ניימ אמנתי' אפשיך בקלרס ומחילה אעתיח לשון נכח'ס כחכב טעל' סחורכ' ונחך טמרה אמת סיה'ס לן ודכרה הוז'ב נעקוס שי'ס לחוש לנכח'ס סקינתי' ולא סיה אפשיך לנכרה לגוי שי'ס טענה סוכך נפני' טלא יעל לירי' מנכסול מנחמ' סיה'ס חקוס' ריע' נכח'ס טלא ס'י קווקס אוחס נכח'ס טענה ז'ס נקשר נעכר סחמ' רשות גוי נעמח'ס נעוילה עד שי'ס'ין הנכח'ס זככן טאל ארתי על העבל סיקוס מנכח'ס מנכח'ס מנכח'ס כדכרס'ס מכו' והביאו רל'י מה'ל סחורכ'ס מן סחורכ'ס עמור'ס ומנחמ' טב"ס חלכב טבת מנכח'ס עכ"ס פשוט'ל ו סנה דנכסול' אכל על סכרה לא טאל כלום כי מנכח'ס נכח'ס סיה סקק עריפ'ס מנחמ' סקק

דבר זה אינו תלוי בפלוגתא הנ"ל כלל, דאפי' אין שליח לדבר עבירה ואין שליחות לנכרי אפי' להחמיר, היינו שיהיה שלוחו כמותו, אבל פשיטא שאסור לעשות שליח לעבור על מצות ה'. ולא דומה למ"ש בי"ד סימן ק"ס [סט"ז] תשו' רש"י דהמלוה ע"י שליח אין כאן איסור ריבית משום דאין שליח לדבר עבירה וליכא אפי' איסור. התם א"ש כיון שאין שליח לדבר עבירה ולא נעשה כמותו א"כ לא בא הריבית מיד הלוח ליד המלוה, וממילא אין כאן אפי' נדנוד איסור, וכל זה בריבית אבל בעלמא קשה כנ"ל:

ובאמת ברור היינו טעמא דפירש"י ב"מ צ' ע"א חסום פרתי ודוש דישה שלך, ופירשו הראשונים בשיטה מקובצת דמוכרח כן מדלא אמר ש"ס חסום פרתיך ודוש שלי, אע"כ בדישה של גוי, ומיירי שהישראל מרויח ע"י זה שכר הבהמה שגוי מרבה לו שכירות, כ"כ נימוק", מ"מ קשה אהש"ס גופיה מ"ט לא נקיט האיבעיא בפרת גוי ודישה של ישראל, אע"כ משום דזה אסור משום שלוחו, ורק בדישה של גוי ושכר פרת ישראל ונותן לו רשות לחסום להרבות שכרו בזה אין הגוי נעשה שלוחו, בהא קאמיבעיא ליה, ופשיט מסירוס דהתם מדעתם עשו לטובת ישראל, אבל שלוחם לא נעשו, ואם זה אסור ה"ה פרתי בדישה שלך. ולק"מ קושית מהרש"א. וא"כ בסירוס אפי' אמירה דאמירה היה אסור. אך ע"י שמוכרים להם וחוזרים וקונים מהם אין למחות בידם במקום הפ"מ:

ועתה אבוא על סדר דבריו בפלפולא, מ"ש (דילמא) [דלמה] לא נמעט מדישו דישת גוי כדרך שנמעט דישת הקדש [מעילה י"ג ע"א], דהרי מרעהו ממעטינן בכל מקום הקדש והגוי. אה"נ אי הוי כתיב דיש לרעך, אבל דישו אשור קאי דישו שהשור דש, ואתיא וי"ו דדישו לרמז דיש הראוי לו לשור, לאפוקי איסור הנאה, ואיך ימעט גוי מזה. ומעלתו לא עיין מ"ש תוס' בזה [ב"מ שם] ד"ה והדשות וכו'. וקושית תוס' ארש"י י"ל עפ"י מ"ש תוס' בכורות ט' ע"ב ד"ה ותנן, דכוונתם דאע"ג דממון בעלים הוא ואי הוי כתיב לכם הוי מקרי לכם, מ"מ עריסותיכם לא

ועמל, אפי' תענוג יש בו להדליק נר ולהחם לו חמין וחייב עליהם סקילה, והיגיעות והעמל שאין בהם מלאכה ממלאכת המשכן הם בעשה דשבות. וכן מבואר דעת רש"י בשבת קי"ד ע"ב ד"ה אלא לאו לקניבת ירק וכו' ע"ש. וכן נ"ל להוכיח ממ"ש תוס' בשבת ק"נ ע"ב ד"ה במחובר וכו' דביבשו לגמרי הן ועוקציהן מותר לתלוש בשבת, ולפ"ז קשה ש"ס חגיגה י"ז ע"ב איזה חג שאתה קורא וקוצר וכו', וקשה אמאי לא הא משכחת בשדה שיבש לגמרי הן ושרשיהן, וקאמר לא תכלה פאת שדך, ומיירי שאינו מיפה הקרקע כגון שמניח שרשי השבלים בקרקע כדרך הקוצרים. אע"כ נהי תולש פרי אינו חייב משום קוצר משום שיבש היא ועוקצה, אבל לקצור כל שדהו ולהניח פאה שם זה אסור מטעם תשבות כעובדא דחול^א:

והשתא הא דכתיב [ישעי' ג"ח י"ג] ממצוא חפצך, הנביא לא חידש דבר אלא דאורייתא היא כל עמל ויגיעה כעין עובדא דחול, ועלי' קאמר ודבר שאותן הדיבורים ג"כ אסורים מן התורה שלא ישב כל היום לחשוב חשבונותיו ולדבר מעניני שכירות פועליו, גם זה כתב רמב"ן שם שאסור מן התורה. והשתא קאמר הגאון חו"י שהאומר לחברו גוי לשכור לו פועליו שאסור משום שהיא גופיה איסור דאורייתא, אפי' אמירה דאמירה ע"י מאה, כי מיבעיא ליה לומר להדליק הנר שדיבור זה איננו אסור מן התורה אלא מדרבנן, אי שרי ע"י אמירה לאמירה, (או) [אין] לא גזרי בכי האי גווני, ולא איפשטא. ונ"ל כדרבנן והפ"מ להקל:

אך עומד לעיני מה שהקשה הגאון פני יהושע בתשו' הנ"ל תיפוק ליה משום שליחות לנכרי להחמיר, למ"ד [ב"מ י' ע"ב] אי אינו בר חיובא יש שליח לדבר עבירה. ויפה כתב בית מאיר [אה"ע סי' ה' סי"ד] דלענין שבת לק"מ קו' זו, דלא שייך שליחות במאי דתליא בגוף איברי אדם, כשם שא"א לומר שיניח ראובן תפילין על ראשו עבור שמעון, ה"נ התורה אמרה למען ינוח וישכח איברי ישראל, לא שייך באיברי גוי שלוחו כמותו, ואמת נכון הדבר. אך בשארי לאוין קשה כנ"ל. ואני אומר

כ"ד ד"ה ועוד היינו, ח"י שבת שם ד"ה ובספר, ח"י ע"ז (ירושלים - תשנ"א) במלואים לרף כ"א ע"ב ד"ה. לכותי, ובח"י חולין קי"ד ע"ב ד"ה והרי.
(י) ע"ש ח"י ב"מ שם ד"ה חסום, ושו"ת ח"י סי' כ"ה ד"ה וממילא.

(ו) וכ"כ בח"י שבת שם.
(ז) וכ"כ בח"י שבת שם ד"ה במחובר.
(ח) וכ"כ בח"י שם ע"א מד"ה לא, ועעו"ש.
(ט) וכ"כ בשו"ת או"ח סי' פ"ד ד"ה אבל, סי' ר"א מד"ה

חפצתי מהרתי להשיבך, אשר ראיתך מנצח ומתגבר נגד למדן א' שכתבת שהי' רוצה להביא ראייה לשיטת רמב"ם פ"ה ממלוה ולוה [ה"ד] דיש שליח לנכרי לחומרא מן התורה, והביא ראי' מש"ס ע"ז נ"ג ע"ב דמדפלתו ישראל לעגל אמרינן שליחותייהו דישאל עבדי, ש"מ יש שליחות לנכרי לחומרא מן התורה, ודעתך לא כן, אלא שליחותי' דש"ס הוא לאו דוקא אלא ברשותייהו עבדי. והבאת דמיון מש"ס גיטין פ"ח ע"ב שליחותייהו עבדינן, פירש"י הם נתנו לנו רשות, אלו דבריך ובקשת להודיעך דעתי בזה:

ראשית דברים אומר כי אינני מסכים בגוף הכוונה ברמב"ם שיסבור שליחות לנכרי לחומרא דאורייתא. ובפ"ה מהל' מלוה ולוה לא הזכיר אלא שס"ל דהוה רבית קצוצה ויוצאה בדיינים, אבל לא הזכיר ה"ה עליו שהוא דאורייתא אלא שלרש"י ורמב"ן ורשב"א אינה יוצאה כיון שהוא רק דרבנן ולרמב"ם יוצאה, ואי אפשר לומר בשום אופן שיהיה מן התורה יש שליחות לנכרי להחמיר, והיינו צריכים לומר נמי דס"ל לרמב"ם יש שליחות לדבר עבירה היכי שאין השליח בר חיובא, וכרמ"א ח"מ רס"י קפ"ב, א"כ האומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה דישתי או האומר לנכרי סרס בהמה שלי עובר על לאו דאורייתא, והרואה בעין אמת ברמב"ם ס"פ ט"ז מאיסורי ביאה ופ' י"ג משכירות הלכה ג' ובה"ה וכ"מ שם יראה שאינו אלא איסור דרבנן, **וכבר עמד בכיוצא בזה הגאון מהר"ו העשיל ז"ל בשו"ת פני יהושע ח"ד סס"י ג' אש"ס דב"מ צ' ע"א וע"ב למ"ד יש שליחות לנכרי לחומרא מדרבנן מיהת מאי קא מיבעי ל' התם בחסימה וסירוס תיפוק ל' משום שליחות דמדרבנן מיהת אסור, ותי' דשמעתין אזלא למ"ד אין שליח לדבר עבירה אפילו השליח אינו בר חיובא ע"ש, אבל אי נימא לרמב"ם ריבית קצוצה היא מן התורה א"כ ס"ל יש שליח לדבר עבירה היכי שאינו בר חיובא ויש שליחות לחומרא מן התורה לנכרי אם כן האומר לנכרי לחסום ולסרוס עובר בלאו דאורייתא לרמב"ם וזה אין במשמע לשונו בשום אופן:**

אבל מ"ש הרמב"ם דיוצא בדיינים היינו משום דס"ל כל האיסורים הנעשים באמצעות נכרים אסרו חז"ל אפי' בדיעבד, כגוי המבשל בשבת לצורך ישראל אפילו אם מביא חוץ לתחום, וגוי המסרס אפילו ע"י הערמה קנסו לאיסורא, מאי שנא רבית. ולהחולקים צ"ל איסורא דשבת שאני שהחמירו בהן

דמחמר, ומש"ה נהי דכשבת אסור להניחו עליו משום לא תאכילום, מ"מ כשמניחו עליו ערב שבת סמוך לחשיכה אע"ג דהוי ליה כמעמידו סמוך לנבלה ממש מ"מ אין בכך כלום, וכשבת אע"ג שרואהו עומד לפוש וחוזר ועוקר והולך אין צריך להפרישו, ורשב"א נמי לא פליג אלא משום דה"ל עשה על דעת אביו אבל בלאו הכי לא איכפת, אע"ג דהוי ל' כמעמידו אצל נבלה ויודע בודאי שיאכל שהרי נתנו עליו סמוך לחשיכה ממש מ"מ מותר. והנה להמהרא"י בפסקיו הנ"ל דס"ל דשוטה דלא אתי לכלל דעת מותר ולית ביה משום לא תאכילום ומשום עשה על דעת אביו נמי לא שייך ב', א"כ בשוטה מותר בכל ענין ולא דמי שוטה וקטן אהדדי, וצ"ע קצת:

מ"מ בהא סלקינן דלרוב הפוסקים משמע בפשיטות דבמה שמעמידו אצל נכרים אינו כמאכילו בידים וכן כתב רי"ו סוף ח"א אלא שהצריך שיהיה קצת חולה כמ"ש מג"א [סי' שמ"ג סק"ג] בשמו, אבל בנוסחא שלפנינו כ' בשם הרמ"ה ז"ל: אין למחות בגויות המאכילות אותו נבילות אבל אין לומר לגוי להאכילו דבר איסור וכו' עכ"ל, והכא נמי בנדון שלפנינו אין אומר דבר אלא שמשכירו לרפאותו ולזונו ובמה שירצה וה"ל כמעמיד אצל נבילה או כנותן לו ערב שבת עם חשיכה אע"פ שודאי ילך בשבת ויוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים וד' אמות ברשות הרבים מ"מ שרי אי לא עביד על דעת אביו, א"כ הכי שרי ובתנאי שכשיגיע לכן י"ג שנים ויום א' יוציאוהו משם עכ"פ, זה נלע"ד מעיקר הדין, ומ"מ העידו קדמונינו ז"ל שע"י מאכלות אסורות בנערות מטמטם הלב ומוליד לו טבע רע, עדיין אני אומר מוטב שיהיה שוטה כל ימיו וכו':

וד' יחננו דעה בינה והשכל ויראנו נפלאות מתורתו הקדושה. הכ"ד א"נ חותם בכרכה:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה פד

שיל"ת, פ"ב יום א' כ"ה שבט תקפב"ל.
שלום וכ"ט ל"נ תלמידי הב"ח המופלג בחירי רצתה נפשי הותיק כ"ה ליפמאן נ"י:

גו"ה הגיעני יום ה' העבר ויש לי להשיב כמה שאלות נחוצים למעשה אך לעשות רצונך

1. שם בעבודה זרה
תוספות מהירושלמי שם
[פ"ה סוף הלכה ד']
2. צ"ל [סוף הסימן] מפירוט
הרמב"ם במשנה ברית
חולין [1] להשיב להו
כמיטוק הנשנה לבין
הגויים, ואפילו להלוותם
כרצונם אסור:

ציונים לרמ"א
עם ציונים מהש"ך

3. המדרבי [שם רמז שלה]
והגהות מיימוני [דפוס]
קטעא מלה וליה, ה' א'
בשם רש"י [משניות סימן
קע"ה] וראב"י [סוף סימן
קנ"א] וסמ"ג [ענין קטב
ח, ג' בשם רבי שמאלון]
ובמהרי"ל [מנהגים לקוטים
עמוד תרנ"ג]:
4. דברי עצמו:

נקודות הבבא

קנ"א [ושי"ך סימן עינתי
בדברי הרמב"ם שם
ז"ל מצאתי שום משמעות
בו. מיהו נתייבד הד כמז
הרמב"ם ריש פרק ג'
מהלכות ממרים [הלכה ג'
לדיחא ק], ומכל מקום לענין
דינא ז"ע וכמו שכתבתי
ש"ך:

הגהות והערות

1. ראה טור השלם הערה ח:
2. נראה לז"ל "למסור"
לסגולה דינין רשע וזכרי
הרמב"ן קאי על מוסר:
3. עיין ש"ך פ"ק ונקודות
הכסף, ועיין משנה למלך
[מלה וליה ה, ג'] דעשת
סופר הוא צ"ל ורליית
הצ"י הוא מהרמב"ם
בגלות ממרים [ג, א]:
4. ראה הערה ט:
5. הקושא היא על דברי
הש"ך פ"ק ה' ענין
הכומים:

ג ואסור ללוות ממנו. משום לא תשיך [דברים כג, כ"א] ומשום
לפני עור לא תתן מכשול [ויקרא י"ג, י"ד]: ד ושוב להחמיר בו.
ובמזמור להכעיס שלא ילא מן הכלל, אף על פי שהוא מן המורידין
ובלעיל סימן קנ"ח [סעיף ג] מכל מקום [א] יש להחמיר בו טפי
ממומר שינא מן הכלל ואין להלוות
לו צרבת, צ"ח [עמוד שני דבור ראשון].
ואף על פי שאין דבריו מוכרחים,
גם בתשובת הגאונים דפוס פראג
[תשובות הגאונים הקדמות] סימן רפ"ד
מלאמי שאלה מהו להלוות צרבת

למומרים, תשובה, הרי"ף אומר שמעתי מרבותי אס הוא מומר
לשיניק היתרא ואכיל איסורא אז הוא מותר, אבל צמומר לתיאבון
אסור, עכ"ל, מכל מקום יש להחמיר: ה בותיים יש להם דין
מושיבד. משמע דאסור להלוות מהן צרבת, וכן משמע יותר
בהעטרת זהב [ג' סעיף ג], וז"ע דהא קיימא לן בצממה דוכתי
שגזרו על הכומים ועשאוים כעובדי כוכבים גמורים. ודומק לומר
דוקא להחמיר שמהא שמיטתן אסורה ויין יין נסך אבל לא להקל,
דכיון שעשאוים כעובדי כוכבים גמורים משמע דלגמרי עשאוים
כעובדי כוכבים גמורים, ועוד דודאי אף להחמיר מומרא דאמי לידי
קולא הוא ממקום אחר, וק"ל. וכן לקמן סימן רס"ז סעיף מ"ז
כתבו הרי"ף [גיטין ג, א] והרא"ש [שם פ"א סימן ט] והרמב"ם [ענינים
ג, ו] והמחבר שגטי נשים ושחרורי עבדים פסולים צומן הזה בעד
כותי משום דקיימא לן פרק קמא דחולין [ג, א] דעשאוים כעובדי

עריך להם להחמיר
קנ"א סוף סעיף ג [הקראים אין להם דין מומרים]. מיטוק ששנה לבין הגויים ואינו יודע כלל ממומר ושרלא הי הוא כמו הקראים. וש אומרים דהוא הדין לבן ישראלית
הנא מן הגוי, ואין נראה לי, דמיון שיש לו אס שחלמנו ולא גירי צמריה דמי כמאמר. ועיין טור אכן העור סימן ד' [ענין להס' דין (כ) [גיטין]:

ביאור הגר"א

[ג] [ליקוט] [סעיף ג] ואסור ללוות בו. כמו שכתוב בפרק גגמר [סנהדרין מ"ד א']
אף על פי שחטא בו, ובסוף פרק א' דקדושין [ל"ו א'] רבי מאיר אומר בין
כך בו וכי תימא סכלים בו וכי תימא כי לית בהו כו', רשב"א [שו"ת ח"א]
סימן [ר"ה] [קצד ורמב] [ע"כ]: [ליקוט] ואסור ללוות בו. וראה מדרגתי במתניתין
[בבא מציעא שם] וכן בגר תושב, ולא קאמר וכן במומר, מדרבי [שם סוף רמז שלה]
בשם ר"י. וצ"ע, דבמסכת כותים [פ"א] והביאו בספר התרומות שער מ"ז חלק
א' [סימן ה] תניא אבל מלוין אותם ולוין מהן ברבית, וכתב בספר התרומות
דמשמע מאותה ברייתא דגירי אמת ניהו, ע"ש. וכן מצאתי למשנה למלך [שם
ד"ה עור כתב מרן] שהקשה גם כן [ע"כ]: [ד] [והנה] ויש מהמירין בו. כמו שכתוב
בפרק ו' דסנהדרין [שם] אף על פי שחטא ישראל הוא, ובסוף פרק ד' דיבמות
[מ"ז ב'] דאי הדר בו. אבל סברא ראשונה סבירא לה דאף על גב דישאל
הוא מכל מקום לאו אחיק הוא ואי אתה מצווה להחיותו, וברבית האיטור
משום וחי אחיק כמו שכתוב בתורה [ויקרא כה, ל] וכמו שכתוב ברש"י פרק ה'
אני כו', והביאו רביה מירושלמי דשם [פ"ה סוף הלכה ד] כותאי דקסרין כו', ואמר דקסרין משום דקלקלו מעשיהם, כמו שכתוב שם בירושלמי אבותיכם כו',
ועל כרחק סבירא ליה דגירי אמת הן ואפילו הכי כיון דקלקלו מותר להלוותו. וזהו שכתוב בסעיף ג' כותיים כו', אבל ללוות ממנו אסור כנזכר לעיל, דישאל
הוא כנזכר לעיל: [ג] [סעיף ג] הקראים בו. עיין ש"ך [סימן ח]:

באר היטב

(ג) ממנו. משום לא תשיך ומשום לפני עור לא תתן מכשול, [ש"ך פ"ק ג]:
(ד) להחמיר. כתב הצ"ח וצמומר להכעיס שלא ילא מן הכלל, אף על פי
שהוא מן המורידין ובלעיל סימן קנ"ח, מכל מקום יש להחמיר בו טפי ממומר
שינא מן הכלל, ואין להלוות לו צרבת. ובתשובת הגאונים אימא דאס הוא מומר
לשיניק היתרא ואכיל איסורא אז הוא מותר, אבל צמומר לתיאבון אסור, עכ"ל.
ומכל מקום יש להחמיר, ש"ך [פ"ק ד]: (ה) מושבד. כתב הש"ך [פ"ק ה]
משמע דאסור להלוות מהן צרבת, וז"ע דהא קיימא לן בצממה דוכתי שגזרו
על הכומים ועשאוים כעובדי כוכבים גמורים לכל דבר. ודומק לומר דוקא
להחמיר אמרו ולא להקל, דכיון שעשאוים כעובדי כוכבים גמורים משמע דלגמרי
אפילו להקל עשאוים כו', ועוד אף להחמיר ודאי דלפעמים מומרא דאמי לידי
קולא הוא, ד"ח ומתנא, אלא ודאי הס עובדי כוכבים גמורים לכל דבר, ואס
כן מותר להלוות מהן גם כן צרבת, עכ"ל:

כולי האי משום יכין רשע, אך לרמב"ן [בבא מציעא ע"א, ב ד"ה ועוד] שכתב דהוי אחיק יש לאסור, ע"ש: (ה) דין מושבד. עיין באר היטב [פ"ק ה] בשם ש"ך.
ועיין בתשובת תפארת צבי שם [ד"ה ובכותיים] שתמה עליו דנהי דעשאוים כעובדי כוכבים אף להקל מכל מקום מי הפקיע אותם מהמצות דנימא דאינם

ליון מהרש"א
[ה] [ש"ך פ"ק ד] יש להחמיר בו טפי ממומר שינא מן הכלל.
דצמומר שינא מן הכלל לא שייך ציה דלמא נפיק מיניה זרעא מעליא, וצממנה

כוכבים גמורים, אף על פי שהוא קולא שאס יקדשה אחר לא תהא
מקודשת לו ולא תצטרך ממנו גט, וכן בשחרורי עבדים הוי עבד
ופטור מהמזוה, וכן כתבתי שם סעיף פ' [פ"ק קין] צמם הרמב"ם
[שם ט, ה] [ור"ן [גיטין כג, א ד"ה ויגרסי] וצ"י [שם סוף עמוד קע"ח] שכותי
צומן הזה דינו כעובד כוכבים לענין
מוכר עבדו דיוצא למירות, וכתבתי
שם שכן דעת הר"ב, והוי קולא
דמוטר צבת מורין. ואף להצ"ח שם
[ד"ה וי"ש או שמכרן] לכתב דהוי
ספק, היינו דמפרש התם טעמא
דכיון דלא הוי אלא קנס לא קנסו צמותי, מה שאין כן בשאר דברים,
ע"ש דוק. אלא ודאי הס [ע] עובדי כוכבים גמורים לכל דבר, ואס
כן מותר להלוות מהן גם כן צרבת: ו הקראים בו. זה לשון צ"י
[סיף הסימן], ולענין הקראים נראה לי להרמב"ם צפירוש מתינתין
קמייתא דחולין דחשיב להו כמיטוק ששנה צין העובדי כוכבים אסור
להלוותם צרבת, ואף על גב דמדברי נמוקי יוסף [בבא מציעא מג, ב
דבור ראשון] נראה דמותר להלוותן צרבת, לא שבקינן דברי הרמב"ם
המפורשין שבציל דברי הנמוקי יוסף, עכ"ל. ואינו בעניתי [א] עיינתי
דברי הרמב"ם שם [משנה ג] ולא מלאמי שום משמעות, [א] אדרבה
כתב שהס כלל האפיקורסין דמורידין אותן והורגין אותן לכתלה,
ובמזמור למדו הפוסקים דמותר להלוותו צרבת ממאי דמורידין
אותו ואינו כלל וחי אחיק [ויקרא כה, לו], ואס כן הדין הקראים.
וכן כתב מהרש"ל [בציאורי לטור] דקראים דינס כמומר ומותר להלוותן

עריך להם להחמיר
קנ"א סוף סעיף ג [הקראים אין להם דין מומרים]. מיטוק ששנה לבין הגויים ואינו יודע כלל ממומר ושרלא הי הוא כמו הקראים. וש אומרים דהוא הדין לבן ישראלית
הנא מן הגוי, ואין נראה לי, דמיון שיש לו אס שחלמנו ולא גירי צמריה דמי כמאמר. ועיין טור אכן העור סימן ד' [ענין להס' דין (כ) [גיטין]:

הגהות רע"א

קנ"א (א) [שי"ך פ"ק ג] משום לא תשיך. לפי מה שכתב הרמב"ן [בבא מציעא
ע"א, ג ד"ה ועוד] דטעמא דמותר להלוותו דלא מקרי אחיק כיון דמורידין
אותו, אלא להמומר מחזר שלא ליקח רבית ממנו, אס כן הליה שנתן הרבית
למומר אינו עובר רק משום לפני עור. אבל לדעת הטור [עמוד שני] דהיתר
להלוותו כיון דאין מלווים להחיותו, ציה הליה עובר גם כן משום לא תשיך. וכן
נפקא מינה לדינא להלוות למסור צרבת, דלהרמב"ן אסור דמקרי אחיק (דמה
שמורידין אותו הוא רק מטעם דהיה ליה רודף), ולדעת הטור יש לומר דמותר,
דהא מכל מקום לא קרינן ציה וחי אחיק עמך. ועיין שו"ת חכס צבי [סימן
מ"ג] ובשנות יעקב [חלק ג' סימן ע"ג]: (ב) [שם פ"ק ה] עובדי כוכבים
גמורים כ"כ דבר. עיין תוספות יוס טוב פרק ו' דנשה משנה ג' [ד"ה
שלא] וז' [ד"ה מפני]:

דבבא מציעא (פ"ב א'). ועיין תוספות דעבודת כוכבים [עבודה זרה] כ"ז ב' ד"ה
[וגם] שכתב אף להפוסקים המחמירים במומר דאסור להלוות לו ברבית דהוי
אחיק מכל מקום אס לקח ממנו רבית לא יחזיר, דאף אם עבר על הלאו בזה
לא קיים העשה [ויקרא כה, לו] וחי אחיק, דאינו מחזר על זה. וכן במומר
להכעיס, אף דשייך דאית ליה זרעא מעליא לא יחזיר ושרי לעכב לדרידה.
אולם נסתפקתי אס לקח רבית מישראל ואחר כך נעשה הלאו מומר אס יחזור
לתקן הלאו הראשון שכבר עבר, או דלמא בזה לא יתוקן הלאו דהרי אינו
מצווה עתה להחיותו, עיין שם שלא העלה בזה דבר ברור והניח בצ"ע. ועיין
שם עוד [ד"ה דין] ובתשובת חכס צבי סימן מ"ג ובתשובת שבות יעקב חלק
ב' סימן ע"ג מה שכתבו בענין מסור: (ד) ושוב להחמיר. עיין בתשובת תפארת
צבי שם [ד"ה ולהלות] שכתב דעל כל פנים ודאי דאסור להלוות לו בלא רבית,
וכן מוכח לשון רמ"א שכתב אס יכול להשטט, אבל בלא רבית אסור, רק לא
ילוח כלל. וכתב עוד דצ"ע באבך רבית אס אסור למומר [א], דאפשר לא גזרו

פתחי תשובה

(ג) ויש מהמירין. עיין בתשובת תפארת צבי חלק יו"ד סימן ס"ג אות ה' ד"ה
[וגם] שכתב אף להפוסקים המחמירים במומר דאסור להלוות לו ברבית דהוי
אחיק מכל מקום אס לקח ממנו רבית לא יחזיר, דאף אם עבר על הלאו בזה
לא קיים העשה [ויקרא כה, לו] וחי אחיק, דאינו מחזר על זה. וכן במומר
להכעיס, אף דשייך דאית ליה זרעא מעליא לא יחזיר ושרי לעכב לדרידה.
אולם נסתפקתי אס לקח רבית מישראל ואחר כך נעשה הלאו מומר אס יחזור
לתקן הלאו הראשון שכבר עבר, או דלמא בזה לא יתוקן הלאו דהרי אינו
מצווה עתה להחיותו, עיין שם שלא העלה בזה דבר ברור והניח בצ"ע. ועיין
שם עוד [ד"ה דין] ובתשובת חכס צבי סימן מ"ג ובתשובת שבות יעקב חלק
ב' סימן ע"ג מה שכתבו בענין מסור: (ד) ושוב להחמיר. עיין בתשובת תפארת
צבי שם [ד"ה ולהלות] שכתב דעל כל פנים ודאי דאסור להלוות לו בלא רבית,
וכן מוכח לשון רמ"א שכתב אס יכול להשטט, אבל בלא רבית אסור, רק לא
ילוח כלל. וכתב עוד דצ"ע באבך רבית אס אסור למומר [א], דאפשר לא גזרו

כולי האי משום יכין רשע, אך לרמב"ן [בבא מציעא ע"א, ב ד"ה ועוד] שכתב דהוי אחיק יש לאסור, ע"ש: (ה) דין מושבד. עיין באר היטב [פ"ק ה] בשם ש"ך.
ועיין בתשובת תפארת צבי שם [ד"ה ובכותיים] שתמה עליו דנהי דעשאוים כעובדי כוכבים אף להקל מכל מקום מי הפקיע אותם מהמצות דנימא דאינם

ליון מהרש"א
[ה] [ש"ך פ"ק ד] יש להחמיר בו טפי ממומר שינא מן הכלל.
דצמומר שינא מן הכלל לא שייך ציה דלמא נפיק מיניה זרעא מעליא, וצממנה

אוצר מפרשים

1. [שי"ך פ"ק ה] כעובדי כוכבים גמורים. ועיין באה"ע סימן מ"ד סעיף ו' ובבית
שמואל שם ס"ק י"ג:
2. [שו"ע ב"ב ג] הקראים בו. עיין מה שכתב הש"ך [סימן ו] בענין הקראים. ובספר

לא ימאס האדם ואיך לא יקוץ בארץ מולדתו ובבני משפחתו בשביל התורה כלה בכללה¹⁹. והנה מצאנו איש אחד בין שאר בני אדם כשלא ימצא די מחייתו במקום אחד עד שיקוץ בו ויצר לו מקומו יצא משם למקום אחר כ"ש כשיצר לו מקומו מצד תורתו ומצד אמונת האל שלא יברח ממנו אל מקום אחר. ומי שלא יתכן לו לצאת בשום זמן לא ינהל נפשו לאט ויפשע בעצמו ויעשה הפקר לחלל השבת ולאכול איסורין ויעלה על לבו שפרק מעליו עול התורה, שהתורה הזאת לא יוכל להמלט ולהנצל ממנה אפילו אחד מזרע יעקב לעולם לא הוא ולא זרעו ולא זרע זרעו בין ברצונו בין שלא ברצונו, אבל הוא נענש על כל מצוה ומצוה שבטל מן הצווים כלומר ממצוה עשה, וגם יענש על כל מה שיעבור ממצות לא תעשה. ולא יעלה על הדעת שבהיותו עושה החמורות שלא יענש על הקלות כדי

❁ אמונת אומן ❁

קיימו בעצמם (אבות פ"ד מי"ד) הוי גולה למקום תורה, ולא היו בביתם חדשים ושנים ארוכות רק כדי להוסיף בלימוד וידיעת התורה, ע"י בכתובות (ס"ב ע"ב) עובדא של הרבה חכמים שעזבו הכל ורצו ללמוד תורה מכל הקצוות, ובראשם ר"ע עיי"ש, וכן מצינו הני רבנן דנחתי ועלו מכבל לא"י ומא"י לבבל

¹⁹ היינו כשמכריחים אותנו להשתמד ח"ו ולכפור באלקי ישראל ובעבדיו הנביאים ה"ז ק"ו שיברח, ק"ו מאותם חסידים שגלו ממקום מושבותיהם למקום רבותיהם להוסיף בהבנת וידיעת לימוד התורה, כ"ש לכל התורה בכללותה.

כדי להביא שמועות דרבנן כמבואר באגרת דרב שרירא גאון, ומוזכר הרבה בחז"ל

כד סליק רבין בפסחים (ל"ד ע"ב) ועוד מקומות.

שיפקיר עצמו להם. אבל ירבעם בן נבט שחיק עצמות יענש על העגלים שחטא בהם והחטיא את ישראל וכמו כן יענש על בטל מצות סוכה בסוכות¹³. וזה העקר יסוד מיסודי התורה והדת ולמדוהו ועשו היקש עליו:

❖ אמונת אומן ❖

יסוד מיסודי התורה והדת. וכן באגרת קידוש ה' (שהועתק בס"ק פ"ה) כתב רבינו שהוא עיקר מעיקרי הדת, כי אם הי' חוטא והיה הולך ומוסיף בזה ה"ה אובד מקהל ישראל בעוה"ז ועוה"ב, אבל עכשיו שידוע שמ"מ בכל מצב שהוא עדיין צריך לעשות מצות ולקבל שכר ולהישמר מלעבוד עבירות ולהענש, הרי המאור שבה מחזירו למיטב וסו"ס ישיב בתשובה או יקבל ענשו ומכלל הטוב והקדושה לא יצא, והוא מה שאז"ל במס' שבת (ל"א ע"ב) דרש רב עולא מאי דכתיב (קהלת ז' י"ז) אל תרשע הרבה וגו' הרבה הוא דלא לירשע הא מעט לירשע, אלא מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום, בתמיה, והיינו דקאמר שאפי' שרשעת כבר אל תרשע עוד, כמש"ש רש"י (ד"ה מי) ה"ק קרא אם רשעת מעט אל תוסף על רשעך, דמי

¹³ וז"ל רבינו (באגרת קידוש ה') וצריך מי שעבר עליו זה השמד להתנהג באלה הענינים שאני מציע, שישים בין עיניו לעשות ולקיים מן המצות מה שהוא יכול ואם אירע לו שעבר הרבה או שחלל שבת לא יטלטל מה שאינו מותר לטלטלו ולא יאמר מה שעברתי עליו יותר גדול מזה שאני נזהר ממנו אלא יזהר מכל מה שהוא יכול. ותדע שצריך האדם לידע. עיקר מעיקרי הדת, והוא שירבעם בן נבט והדומין לו נפרעין ממנו על עשיית העגלים ועל בטול ערובי תבשילין והדומה לו. שלא יאמר אדם קים ליה בדרכה מיניה לא יאמר זה אלא בדיני אדם בעולם הזה אבל השם יתברך נפרע מבני אדם על החמורות ועל הקלות ונותן שכר על כל דבר שעושין עכ"ל, עיי"ש שהאריך הרבה בזה שאין אדם נפטר משום מצוה גם אחר שעבר כל העבירות, וצריך להחזיק גם בדקדוק קל דרבנן כמו משה רבינו. וכתב שם עוד ואם ארע לו שעבר הרבה או שחלל שבת,

לא יטלטל מה שאינו מותר לטלטלו, ולא יאמר מה שעברתי עליו יותר גדול מזה

שאני נזהר ממנו, אלא יזהר מכל מה שהוא יכול עכ"ל.

את המשומד ואת אמרת מורידין אלמא כל מי שמורידין אותו לא מקרי אחיך כלל, והכא נמי כתיב אחיך⁵⁹⁶. ואע"ג דמסור נמי מורידין וממונו אסור לאבדו ואסור להלוותו כרבית, התם לאו משום דלא מקרי אחיך אלא מפני שהוא כרוּדף כדאמרי' אף ממונן של ישראל כיון שנפל ביד גויים שוב אין מרחמין עליו, אבל משומד לא מקרי אחיך הילכך אף להלוותו כרבית מותר, ולא חיישינן לזרעא מעליא, וכ"ש משומד לע"ז שנטמע בגויים ורחמנא אמר⁵⁹⁷ דליחי עמך והאי לא ליחי ולא לקיים. ואם נפשך לומר הא תינח משומד עצמו, בן המשומדת שוגג הוא והוה ליה כקטן שנשבה לבין הגויים ואתה מצווה עליו להחיותו, לא דמי דאילו התם לא ידע כלל, אבל כאן⁵⁹⁸ כיון דידע ושביק תורת ישראל ומדבק בע"ז ובחוקות הגויים הרי הוא משומד גמור ומורידין ולא מעלין.

ויש מי שדן⁵⁹⁹ כדברי רש"י ז"ל ואמר אע"ג דאנן לא מחייבינן לאהדורי ליה אבדתא ולא

מעכשיו⁵⁸⁶ והרב אב כ"ד⁵⁸⁷ ז"ל נשאל בזה ואסר, ודברי ר"ת ז"ל מוכרעין הן.

ועוד בענין רבית, שאלו לר"ת ז"ל⁵⁸⁸ על בן משומדת אחת אם מותר להלוותו כרבית או דילמא ישראל הוא ואסור, והשיב להם שמותר להלוותו כרבית⁵⁸⁹. ותלמידיו של רש"י ז"ל⁵⁹⁰ כתבו בשם רבם ז"ל שאסור, שאע"פ שחטא ישראל הוא.

ויש לדון בדבר, לא יהא ממונו חמור מגופו וגופו מותר להרגו כדאמרי' ⁵⁹¹ המשומדין מורידין ולא מעלין⁵⁹², ואיכא למימר כי ההיא דאמרי' גבי מסור⁵⁹³ דילמא נפיק מיניה זרעא מעליא והוה ליה ישראל גמור. וזה אינו מחזור, דגבי משומדים שנטמעו בגויים אין ראוי לומר נפיק מינייהו זרעא מעליא⁵⁹⁴ ואפילו אשתו עמו, וכ"ש מן הגויה שאי אפשר שהרי הולד כמותה. ויש לי ראייה לדבר מהא דגרסינן בפרק אין מעמידין⁵⁹⁵, המינין והמשומדין מורידין ולא מעלין, א"ל אני שונה לכל אבדת אחיך לרבות

משום שאינו בגדר "אחיך" ובתורה נזכר אחיך כרבית (ויקרא כה לה, וכי ימוך אחיך וכו' אל תקח מאתו נשך ותרבית, וכן בדברים כג כ' כא, לאחיך לא תשיך). ונמצא שיש לפנינו ג' טעמים להיתר להלוות למומר (כרבית: א) כיון דקימ"ל מורידין וזה בגופו כ"ש בממונו, ר"ת . ב) דלא מיקרי "אחיך", הרמב"ן ועוד. ג) הרא"ש סי' נב והתוס' בע"ז כו ב כתבו שאיסור ריבית תלוי בטעם שנאמר בפסוק "וחי אחיך עמך", ורק מי שאתה מצווה להחיותו אסור לך לקחת ממנו ריבית, ומומר אין אתה מצווה להחיותו וכ"כ הטור בסי' קנט. ובמשנה למלך פ"ה מהלכות מלווה ה"ב כתב דלטעם של ר"ת דמורידין זהו דווקא במומר לע"ז אבל במומר להכעיס או מחלל שבת חיישינן לזרע מעליא ואסור להלוותו כרבית. ולפי הטעמים האחרים מותר אף במומר להכעיס, וכש"ך כתב דיש להחמיר ועיין בחו"ד שכוונתו שיש להחמיר כשיטת ר"ת. ויש נפ"מ במקרה שלווה מן המומר כרבית, ולרמב"ן שאינו בגדר "אחיך" א"כ אינו עובר באיסור ריבית כאשר נותן לו ריבית ואילו לטעמים האחרים יהא אסור. ומאידך יהא נפ"מ להלוות למסור, ולרמב"ן יהא אסור שהרי אחיך הוא, ולטעמים האחרים יהא מותר, ועיין בנמו"י שבוה חיישינן לזרע מעליא. ועיין באבני נזר סי' קמג. ⁵⁹⁷ ויקרא כה, לה. ⁵⁹⁸ בנדפס ובכת"י א ליתא מילת כאן. ⁵⁹⁹ וכן שיטת הסמ"ק בשם הר"ש הובא בב"י סי' קנט וכ"ה בסה"ת שם.

סי' נה ובנמו"י בשם הר"ן והרשב"א. והרמ"א שם הכריע דא"צ שיאמר לו בפירושו, והוא ע"פ הב"י בשם המרדכי ותשובות הרא"ש כלל קח סי' ד וסי' כז, וכן בש"ך ס"ק נו, ועיין עוד בש"ך ס"ק סד וס"ק נז. ⁵⁸⁶ בכת"י א 2 ליתא תיבת מעכשיו, ובכת"י א' וב' ובנדפס איתא. ומ"מ הכוונה שעתה בזמן הגביה חוזר ומוכרו לו ולא שבטל למפרע. ועיין רמ"א בסעיף יח אם התנו מראש על כך. ⁵⁸⁷ בכת"י א 2: והראב"ד. ⁵⁸⁸ הובא בנמו"י ובר"ן בסוגיין. ⁵⁸⁹ וכן דעת התוס' ע"ז כו ב ד"ה אני, רא"ש בסוגיין סי' נב, ר"ן והמרדכי בשם ר"י. ⁵⁹⁰ מרדכי סי' שלה בשם רש"י בתשובה, וכ"ד סה"ת שער מו ח"א סי' ה. ⁵⁹¹ ע"ז כו, ב. ⁵⁹² לטעם זה של ר"ת ההיתר הוא מדין "מורידין" בגופו וכ"ש בממונו, ולהלן בדברי רבנו טעם אחר "דלאו אחיך", ועיין להלן הערה ⁵⁹⁶ טעם נוסף והנפ"מ בין הטעמים. ⁵⁹³ ב"ק קיט א, ועיין תוס' ע"ז שם. ⁵⁹⁴ ועיין רא"ש סי' נב, וכתב הבי"ח בדקדוק לשון הרא"ש דווקא באותם מומרים היוצאים מן הכלל ומיטמעים בין העכו"ם דומיא דכותאי, אבל אותם מומרים לדבר אחד או להכעיס שלא יצאו מן הכלל אסור להלוותם כרבית דחיישינן דילמא נפיק מיניה זרעא מעליא. ובש"ך סי' קנט ס"ק ד' כתב דיש להחמיר כדבריו, ועיין בתכ"צ המובא להלן בהערה ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ע"ז כו, ב. ⁵⁹⁸ לדעת רבנו, וכ"ה אחד הטעמים במרדכי, ההיתר להלוות למומר הוא חידושי הרמב"ן <הרש"ר> - בבא מציעא / משה בן נחמן (רמב"ן) [עמוד 243] (726077)

אבותיהם גרים גמורים היו. ובגמ' דילן בפ"ק דחולין⁶⁰⁵ אמרי' דר' אבהו שדר למזבן חמרא⁶⁰⁶ מכותאי ובימיו גזרו עליהם והוא היה במנין עמהם, אלמא קסבר גירי אמת הם. והא דא"ר יוסי מעתה לא נחוש על חלתן לאו אדר' יעקב בר אחא מקשה, אלא לא נחוש להחזיק עיסתם במתוקנת לחומרא פריך^{טו} ואדר' אלעזר בר יוסי דאמר שאינם נאמנים על שיעור מקוה קאי ואדר' אבהו שאסור חלוט שלהן. ועוד מצאתי בחיצונה במסכת כותיים⁶⁰⁷ מז' מסכיות קטנות דקתני אבל מלוין אותן ולוין מהן ברבית, ושם נראה שאותה בריתא בגירי אמת תני להו⁶⁰⁸ ואפילו הכי לענין רבית מותר.

ומ"מ למדנו שהמשומדים לע"ז מותר להלותם ברבית וכן משומד להכעיס דקי"ל מין הוא בפרק אין מעמידין⁶⁰⁹. ודקא קשיא לך הא איכא משום ולפני עור לא תתן מכשול, לא קשיא דכיון דאין אנו מצוין עליו להלוותו אף הוא אינו מצווה ללות⁶¹⁰, דכתיב לא תשיך [לאחיך⁶¹¹ משום אזהרתיה דמלוה מזהר ליה רחמנא ללוה דלא כתיב לא תלוה אלא לא תשיך], אבל ללות מן המשומדים אפשר שהוא אסור ללוה שהרי הם אסורין להלוות⁶¹².

משום דחזינן לאינשי טובא ולמקצת דייני דטעו בהנך מילי ואיפליגו בהו איצטריכינן למכתב מאי דנקיטינן משמעתא וממתניתא אליבא דהלכתא.

הא דאמרי' הכא זכיה מדרבנן אית ליה,

להחיותו חייב הוא במצות וכיון שכן הוא אסור ללוות ברבית ואף אנו אסורין להלוותו משום דקא עברינן עליה משום ולפני עור לא תתן מכשול. אבל בירושלמי במסכת ע"ז פרק בתרא⁶⁰⁰ מצינו מפורש כדברי ר"ת, והכי איתא התם, כותאי דקסרין בעו מר' אבהו אבותיכם היו מסתפקין משלנו ואתם מפני מה אין אתם מסתפקין משלנו, א"ל אבותיכם לא קלקלו מעשיהם ואתם קלקלתם מעשיכם וכו' עד ארץ כותיים טהורה ומקוותיה ומדורותיה ושכיליה טהורין וכו' א"ר אלעזר הדא דתימר להאמינן שאינן ששאובין אבל למדת ארבעים לא, דאינון דרשין אך מעין ובור מקוה מים וכו' מה מעיין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא^{טז} ר' יעקב⁶⁰¹ בשם ר' חנינא כותאי דקסרין מותר להלוותם ברבית, ר' יוסי בעי מעתה לא נחוש על חלתן ונה חמי⁶⁰² רבנן חוששין. משמע מפני שקלקלו מעשיהן הוא מותר להלוותן ברבית ואע"פ שאבותיהן היו גרים גמורים ואף ישראל שנשתמד כיוצא בהם, שהרי גר שנתגייר כישאל גמור כדאמרי' בפרק החולץ⁶⁰³ טבל ועלה הרי הוא כישאל לכל דבריו, למאי הלכתא א"ר יוסי ב"ר חנינא דאי הדר בו ישראל משומד הוי⁶⁰⁴ וכיון שמותר להלוות הכותים ברבית אף ישראל משומד כך דינו.

ואם נפשך לומ' גירי אריות הם אי הכי מאי שנא כותיים שבקסרין, ועוד מדא"ר אבהו אבותיכם לא קלקלו ואתם קלקלתם אלמא

הגהות הגר"א: (ד) בעון מרבי אבהו חלוט שלהן מהו אמר לן הלואי היינו יכולין ליסר גם מימיהן. (טו) נראה דמפרש לא נחוש בתמיה פ"י למה לא נחוש.

610. דהיינו שלדעת רבנו כל האיסור הוא שלא יגרום למלוה לישוך, וזה מדויק מלשון הפסוק. וכ"ה בנמו"י ובסה"ת ובתוס' ע' א' ד"ה מעות לתי' אחד. ומ"מ צ"ב שהא תינח לגבי לאו דלא תשיך אבל הא קי"ל שהלווה עובר בלאו דריבית, וצ"ל דגם לאו זה תלוי בלאו דלא תשיך. 611. בנדפס חסר כל הקטע שבסוגריים, וכנראה נשמטה שורה שלימה, והושלם ע"פ הכת"י. 612. דאע"פ שחטא ישראל הוא. כ"ה בתוס', רא"ש, נמו"י, ר"ן וכשו"ע סי' קנט סעיף כ. ובתוס' וברא"ש כתבו דעובר בלפני"ע ובלא תשיך ובטור כתב רק לפני"ע,

600. פרק השוכר את הפועל הלכה ד. 601. בכת"י א 2: ר' יעקב בר אחא. 602. כ"ה בכת"י א. ובכת"י א 2: ואנא חמי, ובירושלמי: ונן חמי. והכוונה שראינו כן שחששו רבנן לחלתן. ובנדפס: ולא. 603. יבמות מז, ב. ולפנינו בגמ' שם איתא בקצת שינוי: דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל מומר קרינא ביה וקידושו קידושין. 604. בנדפס: מומר. 605. ו, א. 606. בגמ' לפנינו: שרדיה ר' אבהו לאתויי חמרא. 607. פרק ראשון. 608. ובביהגר"א סי' קנט ס"ק ג הביא כן בשם סה"ת ונשאר בצ"ע. 609. ע"ז שם.

קנט א דבר תורה מותר להלוות לגוי ברבית דשעמא דרבית דכתיב וחי אחיך עמך וגוי אין מצווין להחיותו. יש לתמוה על דברי רבינו טובא חדא דמה לזכור להוכיח דמותה הא פשיטא הוא דמהי מימי ליה למיסר א. ומו דמדלאיטריך קרא למיסר ישראל אלמא דגויי שרי. ועוד שדבריו הם ממש נגד הגמרא דפרק איזהו נשך (דף ע"א). דקאמר התם גר תושב האמור לענין רבית מאי היא דכתיב (ויקרא כה לה - לו) וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחוקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותרביט ויראם מאלהיך וחי אחיך עמך. ורמינהי לזין מהן ומלוין אותן ברבית וכן נגד תושב אמר רב נחמן בר יצחק מי כתיב אל תקח מאתם אל תקח מאתו כתיב מישראל ופירש רש"י אל תקח מאתו כתיב אחיך קאי וכי כתיב גר תושב לענין וחי עמך כתיב שאתה מלווה להחיותו עכ"ל אלמא דאפילו גר תושב שמלווין להחיותו מותר להלוות לו ברבית וכן פסקו הרמב"ם (פ"ה מה"מ ה"א) והסמ"ג (לאווין קנא - קנא סג ע"ג) וא"כ היאך תלה רבינו היתר הלואת גוים ברבית צמה שאין מלווין להחיותו ב. ונראה לי ליישב מדאיתא התם (דף ע"ג): מרבה הונו צנשך ותרביט לחונן דליס יקבלנו (משלי כה ח) מאי לחונן דליס אמר רב כגון שצור מלכא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נכרכא אלא דאפילו רבית דגוי אימידיה רבא לרב נחמן לנכרי תשיך (דברים כג כה) מאי תשיך לאו תשון. לא תשיך. לא סגי דלאו הכי לאפוקי אחיך דלא. אחיך צהדיא כתיב ביה (שם) ולא אחיך לא תשיך לעצור עליו בעשה ולא תעשה. אימידיה לזין מהן ומלוין אותם ברבית וכן נגד תושב אמר רב חייא ברביה דרב הונא לא נכרכא אלא לכדי חייו רבינא אמר הכא בתלמידי חכמים עסקינן וכו'. איכא דמתני להא דרב הונא אהא דתני רב יוסף אס כסף תלוה את עמי וגו' (שמות כג כד) עמי וגוי עמי קודם וכו' פשיטא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נכרכא דאפילו לגוי ברבית ולישראל צונס. וסבירא ליה לרבינו דאע"ג דאיכא דאמרי עיקר מכל מקום הכא לא פליגי ליטנא בתרא אליטנא קמא אלא סבירא להו דאדתי רב יוסף נמי קאמר לא נכרכא דאפילו לגוי אצל מודה דגם אליטנא קמא קאמר הכי רב הונא ומשום הכי כתב הרי"ף (מ"א): תרמי ליטנא למימרא דתרווייהו הלכתא נינהו ולא פליגי גם הרמב"ם פסק כליטנא קמא צפרק ה' דהלכות מלוה (ה"ג) ודאדברה ליטנא קמא עיקר טפי שהרי רבא ורב חייא צריה דרב הונא נשאו ונתנו צהדי רב נחמן צמאי דקאמר משמיה דרב הונא דרבית דגוי אסור. והשתא לכאורה משמע משקלא וטריא דליטנא קמא דכיון דאין רמו צתורה שמותר להלוות לגוים ברבית פירשו קרא דשלמה דאפילו ברבית דגוי קאמר מרבה הונו וגו' אצל אס היה פירוש לנכרי תשיך תשון לא היינו מפרשים קרא דשלמה אלא ברבית דאפילו כ"י היכי דלא ליהוי סותר קרא דשלמה לדברי חורה שמותר בפירוש להלוות לגוי ברבית דדברי קבלה כדברי חורה. והשתא לפי זה שמעינן שאין להקל צהלואת גוים ברבית ציותר מכדי חייו וכן אין להחיר אלא לתלמידי חכמים כיון דאיכא איסורא מדברי קבלה שהוא כדברי חורה וכדי להוציא מלב לפרש כן הקדים רבינו וכתב דבר תורה מותר להלוות לגוי ברבית וכו' פירוש דאע"ג דאין פירוש לנכרי תשיך תשון אף על פי כן יש להביא ראיה להיתר זה דבר תורה ואין דברי שלמה סותרין לדברי חורה דאיכא למימר דצמה שהתירה התורה הוסיף שלמה לעשות סוג כמו שעשה צנטיילת ידים ועירוב (שנח יד; עירובין כ"א). אי נמי שלמה דיבר ברבית דאורייתא ורבנן הוא דאסמכו מילתייהו אקרא דדייה. ומאי דפריך מלנכרי תשיך לאו תשון ולא משני ליה דדין תורה ודאי שרי אלא שחכמים הוסיפו לאסור היינו משום דלנכרי תשון משמע דלא סגי דלאו הכי ומלות עשה הוא וא"כ לא היה להם לשלמה ולחכמים לאסור ולצטל מלות עשה והוכיח רבינו היתר זה צתורה מדכתיב וחי אחיך עמך דדרשינן ריש איזהו נשך (דף ע"ג) אהדר ליה כי היכי דימי והשתא מוכיח רבינו מדלענין רבית כתב לך קרא וחי אחיך עמך אלמא דאתא קרא לאורויי דגויי שאין מלווין להחיותו שרי ליקח ממנו רבית ואע"ג דבגר תושב כתיב וחי עמך דמלווין להחיותו ומותר ליקח ממנו רבית התם קאי וחי עמך אכי ימוך אחיך ומטה ידו דרישיה דקרא דמדבר צעני הילכך נגר תושב מלווה להחיותו ומכל שכן שאין ליקח רבית ממנו אצל קרא דאל תקח מאתו דבא להחיר ליקח רבית מגר תושב מיירי צידו משגת אצל קרא דוחי אחיך עמך אתא להחיר רבית מגוי אפילו הוא עני כיון דאין מלווין להחיותו כלל ואי לאו קרא דוחי אחיך עמך סלקא דעתך אמינא דדוקא גר תושב דמלווין להחיותו כשאין לו צריך קרא להחיר ליקח ממנו רבית כשיש לו דפשיטא דכשאין לו היאך יטול ממנו רבית והלא מלווה עליו להחיותו אלא ודאי דוקא ציש לו קאמר אצל אס אין לו אפילו מגוי לא יקח ממנו רבית להכי כתיב וחי אחיך עמך אלא איסור הרבית למימרא דדוקא אחיך דמלווה אתה להחיותו אצל גוי דאין מלווין להחיותו אפילו אין לו מותר ג"כ ליקח ממנו רבית אפילו אין לו ג' וכיון דבגר חורה מותר אלא שחכמים אסרוהו א"כ אין עליך אלא להקל ולכך נהגו האידנא היתר לכל צכל מיני רבית וכו' וצכך עלו דברי רבינו כהוגן: וע"ז דרך זה אני מיישב גם כן השגת הראש"ד (פ"ה מה"מ ה"א) והרמב"ן (ע: ד"ה מאי לאו תשון) והרשב"א (ע: ד"ה לעצור) ובעל הסמ"ג (לאווין קנא - קנא סג ע"ג) ושאר גאוניו שהשיגו על דברי הרמב"ם (פ"ה מה"מ ה"א) צמה שכתב ומלות עשה להשיך לגוי

הלכות רבית

סימן קנט

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] אם מותר להלוות לגוי ברבית אפילו מדרבנן: [ב] משומד אם מותר להלוותו וללוות ממנו ברבית:

א דבר תורה מותר להלוות לגוי ברבית. דטעמא דרבית (א) דכתיב (ויקרא כה לו) וחי אחיך עמך

קנט פרטי רמזי דינים המחוזשים x המבוארים בזה הסימן

[ג] הכותים והקראים אם מותר להלוותם וללוות מהם ברבית:

א דבר תורה מותר להלוות לגוי ברבית וכו'. פרק איזהו נשך עלה ע' (ע"ג) ועלה ע"א וצהלכות מלוה פרק ה' (ה"א - ג):

(ג) וגוי אין מצווין להחיותו. וחכמים אסרוהו משום גזירה שמא ילמד ממעשיו

להחיותו ב. ונראה לי ליישב מדאיתא התם (דף ע"ג): מרבה הונו צנשך ותרביט לחונן דליס יקבלנו (משלי כה ח) מאי לחונן דליס אמר רב כגון שצור מלכא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נכרכא אלא דאפילו רבית דגוי אימידיה רבא לרב נחמן לנכרי תשיך (דברים כג כה) מאי תשיך לאו תשון. לא תשיך. לא סגי דלאו הכי לאפוקי אחיך דלא. אחיך צהדיא כתיב ביה (שם) ולא אחיך לא תשיך לעצור עליו בעשה ולא תעשה. אימידיה לזין מהן ומלוין אותם ברבית וכן נגד תושב אמר רב חייא ברביה דרב הונא לא נכרכא אלא לכדי חייו רבינא אמר הכא בתלמידי חכמים עסקינן וכו'. איכא דמתני להא דרב הונא אהא דתני רב יוסף אס כסף תלוה את עמי וגו' (שמות כג כד) עמי וגוי עמי קודם וכו' פשיטא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נכרכא דאפילו לגוי ברבית ולישראל צונס. וסבירא ליה לרבינו דאע"ג דאיכא דאמרי עיקר מכל מקום הכא לא פליגי ליטנא בתרא אליטנא קמא אלא סבירא להו דאדתי רב יוסף נמי קאמר לא נכרכא דאפילו לגוי אצל מודה דגם אליטנא קמא קאמר הכי רב הונא ומשום הכי כתב הרי"ף (מ"א): תרמי ליטנא למימרא דתרווייהו הלכתא נינהו ולא פליגי גם הרמב"ם פסק כליטנא קמא צפרק ה' דהלכות מלוה (ה"ג) ודאדברה ליטנא קמא עיקר טפי שהרי רבא ורב חייא צריה דרב הונא נשאו ונתנו צהדי רב נחמן צמאי דקאמר משמיה דרב הונא דרבית דגוי אסור. והשתא לכאורה משמע משקלא וטריא דליטנא קמא דכיון דאין רמו צתורה שמותר להלוות לגוים ברבית פירשו קרא דשלמה דאפילו ברבית דגוי קאמר מרבה הונו וגו' אצל אס היה פירוש לנכרי תשיך תשון לא היינו מפרשים קרא דשלמה אלא ברבית דאפילו כ"י היכי דלא ליהוי סותר קרא דשלמה לדברי חורה שמותר בפירוש להלוות לגוי ברבית דדברי קבלה כדברי חורה. והשתא לפי זה שמעינן שאין להקל צהלואת גוים ברבית ציותר מכדי חייו וכן אין להחיר אלא לתלמידי חכמים כיון דאיכא איסורא מדברי קבלה שהוא כדברי חורה וכדי להוציא מלב לפרש כן הקדים רבינו וכתב דבר תורה מותר להלוות לגוי ברבית וכו' פירוש דאע"ג דאין פירוש לנכרי תשיך תשון אף על פי כן יש להביא ראיה להיתר זה דבר תורה ואין דברי שלמה סותרין לדברי חורה דאיכא למימר דצמה שהתירה התורה הוסיף שלמה לעשות סוג כמו שעשה צנטיילת ידים ועירוב (שנח יד; עירובין כ"א). אי נמי שלמה דיבר ברבית דאורייתא ורבנן הוא דאסמכו מילתייהו אקרא דדייה. ומאי דפריך מלנכרי תשיך לאו תשון ולא משני ליה דדין תורה ודאי שרי אלא שחכמים הוסיפו לאסור היינו משום דלנכרי תשון משמע דלא סגי דלאו הכי ומלות עשה הוא וא"כ לא היה להם לשלמה ולחכמים לאסור ולצטל מלות עשה והוכיח רבינו היתר זה צתורה מדכתיב וחי אחיך עמך דדרשינן ריש איזהו נשך (דף ע"ג) אהדר ליה כי היכי דימי והשתא מוכיח רבינו מדלענין רבית כתב לך קרא וחי אחיך עמך אלמא דאתא קרא לאורויי דגויי שאין מלווין להחיותו שרי ליקח ממנו רבית ואע"ג דבגר תושב כתיב וחי עמך דמלווין להחיותו ומותר ליקח ממנו רבית התם קאי וחי עמך אכי ימוך אחיך ומטה ידו דרישיה דקרא דמדבר צעני הילכך נגר תושב מלווה להחיותו ומכל שכן שאין ליקח רבית ממנו אצל קרא דאל תקח מאתו דבא להחיר ליקח רבית מגר תושב מיירי צידו משגת אצל קרא דוחי אחיך עמך אתא להחיר רבית מגוי אפילו הוא עני כיון דאין מלווין להחיותו כלל ואי לאו קרא דוחי אחיך עמך סלקא דעתך אמינא דדוקא גר תושב דמלווין להחיותו כשאין לו צריך קרא להחיר ליקח ממנו רבית כשיש לו דפשיטא דכשאין לו היאך יטול ממנו רבית והלא מלווה עליו להחיותו אלא ודאי דוקא ציש לו קאמר אצל אס אין לו אפילו מגוי לא יקח ממנו רבית להכי כתיב וחי אחיך עמך אלא איסור הרבית למימרא דדוקא אחיך דמלווה אתה להחיותו אצל גוי דאין מלווין להחיותו אפילו אין לו מותר ג"כ ליקח ממנו רבית אפילו אין לו ג' וכיון דבגר חורה מותר אלא שחכמים אסרוהו א"כ אין עליך אלא להקל ולכך נהגו האידנא היתר לכל צכל מיני רבית וכו' וצכך עלו דברי רבינו כהוגן: וע"ז דרך זה אני מיישב גם כן השגת הראש"ד (פ"ה מה"מ ה"א) והרמב"ן (ע: ד"ה מאי לאו תשון) והרשב"א (ע: ד"ה לעצור) ובעל הסמ"ג (לאווין קנא - קנא סג ע"ג) ושאר גאוניו שהשיגו על דברי הרמב"ם (פ"ה מה"מ ה"א) צמה שכתב ומלות עשה להשיך לגוי

פרישה

קנט (ב) דכתיב וחי אחיך עמך. צפרשת צהר כי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך ותרביט וחי אחיך עמך: (ג) וגוי אין מצווין להחיותו. אצל לא משום דכתיב (דברים כג כה) לנכרי תשיך דהא איתא צגמרא צצנא מציעא דף ע' (ע"ג) דמפרש תשיך שיהא ישראל נשון מגוי ופריך לא סגי דלאו הכי ומשני לאפוקי אחיך דלא ולעצור עליו בעשה ולא תעשה:

הגהות והערות

קנט א [א] עיין ברשב"א (חידושים ע ע"א ד"ה מאי) שכתב שהוצרך הכתוב להחיר רבית דגוי אע"פ שגזילו אסור למאן דאסר. והיינו דמכיון שייסוד איסור רבית הוא גזל כמשמעות הסוגיא בך סא ע"א למה לי דכתב רחמנא לאו ברבית לאו בגזל, הוה אמינא שגם נטילת רבית מגוי תאסר כגזילו, וכן הוא ברמב"ן ספר המצות שורש ו שכתב שבא הכתוב להחיר רבית גוי כמו אבידתו וגזילו. ובתוספות ע ע"ב ד"ה תשיך כתבו דאפשר לומר דבני נח טור <מכון שירת דבורה - > (ח) אי"ד קיב - קפב / יעקב בן אשר) בעל הטורים { עמוד 370 } (726077)

בבא מציעא דף עב

בית יוסף

יורה דעה קנט הלכות רבי

בית חדש

שנה

והאידינא נהגו היתר בב"י מיני רבית וכו'. תוספות עלה הנזכר (ע: ד"ה תשיך) וצפסקים (עלה קמ"ה ד"ה) (סי' נג):

ב—גוא) משומד שכפר בעיקר וכו'. צפסקים (עלה קמ"ד ד"ה) (ס) וכן כתבו בנמוקי יוסף (בעלה ז' ד"ה) (מנ. מנ. ז):

צטט רבינו חס ויהרמזין (עא: ד"ה ועוד ענין רבית) והר"ן (סי' מהד' פתקל עא: ד"ה ושאל ר"ח) וגם צעל התרומות בהקדמת שער מ"ו (ה"א סי' ה) כתב כן צטט רבינו חס ויהרמזין וה"ר אלחנן. וכן כתבו התוספות צפרק צ' דעבודה זרה עלה כ"ו (ע"ב ד"ה אני) וכן כתבו הגהות צפרק ה' מהלכות מלוה (אות א) ונתשנה סי' לו) והמרדכי (סי' שלה) צטט ר"י. ואף על פי שכתבו הגהות

ובכדי חייו שרי. ובצורבא דרבנן דליכא למיחש שמא ילמד ממעשיו שרי אפילו ביותר מכדי חייו (א). ובשאר כל אדם נמי לא אסרו (ג) אלא ברבית דאורייתא אבל רבית דרבנן שרי. והאידינא נהגו היתר לכל בכל מיני רבית משום שאי אפשר לנו להשתכר בשום משא ומתן אם לא שנשא ונתן עמהם אם כן לא שייך ברבית שמא ילמד ממעשיו טפי מבשאר משא ומתן:

ב (ד) [א] משומד שכפר בעיקר מותר להלוותו

צפרק הנזכר שיש חוקים וגם המרדכי כתב שרש"י (תשו' רש"י מהד' אלפנדין סי' קע—קעו) חוסר וכן כתב סמ"ג ה' צמזת עשה סימן קס"ב (ד): צטט רבי שמואל (ברמי שלמה) לא חיישין להו צמקוס כל הני רבנותא: והו"ו יודע שמה שכתבו רבינו וגם הר"ש (ס) משומד שכפר בעיקר מילתא פסיקתא נקטו דקמס משומד שכפר בעיקר הו' להכעיס [ו] אבל הוא הדין דאפילו לא כפר בעיקר אלא שאוכל נבילות להכעיס מותר להלוותו ברבית כמו שאמרו התוספות והגהות במקומות הנזכרים שם (ב). וכתבו התוספות עוד שם

שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה ונסמן הרמזים ז"ל על מ"ש צפסקי (פרשא כי חלא פסקא קנט) לנכרי תשיך זו מצות עשה וכן נסמן צמ"ש צפסקי (פרשא ראה פסקא קל) לנכרי תגוש (דברים עו ג) זו מצות עשה כמו שכתב צפרק א' ממלוה (ה"ב) והם מפרשים משום דהו' ליה לאו הבא מכלל עשה שלא יסוך לישראל וכסוגיא (ע:): שהבאתי למעלה לאפוקי אחיך דלא. אבל לפע"ד נראה דהרמזים ז"ל מפרש הסוגיא דרז נחמן הוה סבירא ליה מעיקרא דקרא דשלמה דקאמר עלה רז הונא לא נכרכא אלא אפילו רבית דגוי היינו דאסור מדברי קבלה ודברי קבלה כדברי תורה ולכן פריך ליה רבא מלכרי תשיך מאי לאו תשוך

דאי תשיך לא סגי דלאו הכי צשלמא אס פירושו תשוך ניחא דאסור להלוות לו צחנס ומשני לאפוקי אחיך דלא וצתרי הכי קא מוטיב ליה רבא ממתניתין דלויין מהן וקאמר רב חייא צריה דרז הונא לא נכרכא אלא צכדי חייו פירושו לא צדקא סלקא דעתך דמדברי קבלה הוא אלא גזירה דרבנן צעלמא שמא ילמד ממעשיו ואסמכו מילתייהו אקרא דשלמה וצכדי חייו לא גזרו. והשתא לא צריך לדחוק צקרא דלנכרי תשיך דלאפוקי אחיך דלא אלא כפשוטו הוא לנכרי תשוך והוא מצות עשה דלא סגי דלא תשוך וזהו דין תורה אלא שצממס אסרוהו משום גזירה ואין דוחק צמאי דרז חייא צריה דרז הונא הוה ידע טפי העיקר צמילתיה דאצוה מרז נחמן שלא קיצלה ממנו אלא דרך העצרה צעלמא כדמשמע מלשונו אמר לי הונא לא נכרכא אלא דאפילו רבית דגוי דמשמע דלא שמע ממנו יותר כי אס לשון זה שאמר לו ולשון ספרי דקאמר זו מצות עשה ולא קאמר זו עשה משמע נמי שהיא מצוה צפני עצמה כדברי הרמזים. וגם אין שום השגה על הרמזים צמה שאמרו צפרק זה צורר (סנהדרין ה:): מאימתי חזרתן דאפילו צגוי לא מופי וכן צשליה מצות (כד). כספו לא נתן צנשך אפילו רבית דגוי דהתם הכי קאמר שאינו מצוה לגויים כלל אפילו ברבית אבל אס מצוה לגוי מצות עשה הוא להלוות לו צריה דהא פשיטא אפילו לדעת הרמזים דאין שום מצוה צהלוואה כי אס על הרבית כשלמה לו וכן מצוה דצבריו צספר מנין המצות שלו סימן קל"ח: וכו"ש ובצורבא דרבנן וכו'. כן כתב גם הר"ן צפרק אצוה נשך (עא. ד"ה אכא דמתו לה) אבל צמרדכי פרק הנזקין (גיטין סי' שז—שט) כתב הוואיל והתירו משום כדי חייו אין חילוק צין צורבא מרבנן לאחר אלא צכל התירו משום כדי חייו ואפילו ציתר מכדי חייו דהוואיל והתירו לגמרי עד כאן:

ב משומד שכפר בעיקר וכו'. כן כתב הר"ש צפסקי (סי' נג) וזה לשונו ישראל שיאל מן הכלל וכפר בעיקר מותר להלוותו ברבית דאין מצוין להחיותו ולא קרינן ציה וחי אחיך עמך וכן מוכח צירושלמי צפרק צתרא דעבודה זרה (סוף ה"ד) כותאי דקסרין וכו' ונראה דצדק הר"ש דדוקא צאותן משומדין שיואלין מן הכלל צכופרין צעיקר ומיטמעין צין הגויים דומיא דכותאי התם הוא דהסכימו רוב רבתינו שמוטר להלוותן ברבית אבל משומד שאינו יואל מן הכלל ולא כפר בעיקר אלא שהוא משומד לדבר אחד כגון אוכל נבילות להכעיס ויש לו אשה ישראלית וצניס נוהגים דת משה וישראל התם חיישין לחומרא ואסור להלוות לו ברבית דאע"פ דאין אנו מצוין להחיותו דלאו אחיך קרינן ציה מכל מקום לא גרע ממסור לחד מאן דאמר (ב"ק ק"ט). דגופו שרי וממונו אסור דילמא נפקא מיניה זרעא מעליא דהו' ישראל גמור משא"כ צמשומדין שיואלין מן הכלל ונטמעו צין הגויים דלא אמרינן דילמא נפק מיניה זרעא מעליא אפילו אשתו ישראלית

דרבני משא

קנט (א) וכן פסק (הר"ן) [נמוקי יוסף] פרק איזהו נשך (דף ק') (מא: ד"ה מרבה) והמגיד משנה הלכות מלוה ולוה (פ"ה ה"ב) אבל במרדכי פרק הנזקין (דף תרי"א ע"ג) (גיטין סי' שצ—שצט) כתב דהואיל והתירו משום כדי חייו אין חילוק בין צורבא מרבנן לאחר אלא בכל התירו משום כדי חייו אפילו ביתר מכדי חייו דהואיל והתירו לגמרי [ד]: (ב) ומשמע דאפילו במשומד שכפר בעיקר אי ידעינן דעבר לתיאבון אסור להלוות לו ברבית כגון אם עשה על ידי אונס וכן משמע ממרדכי (ע"ו סי' תה"ד) דלעיל ז' שכתב ואף לדברי

פרישה

(ג) א"א ברבית דאורייתא. דכיון דיש לו רוחא על כל פנים ולא הפסד יגורר אחר הגוי וילמד ממעשיו מה שאין כן ברבית דרבנן דאינו אדוק אחריו כל כך (שאין הרוח נטום כל כך. גם מאחר שאפילו צשראל אינו אסור אלא מרבנן נגוי לא גזרו כמו שאר משא ומתן: והאידינא נהגו היתר א"ב. פירוש צין לצורבא ורבנן וימן לאיש אחריו. עד כאן המגיה):

דרישה

קנט [א] משומד שכפר בעיקר וכו'. כתב בית יוסף אע"פ שתחלת יציאתו מן הכלל היה באונס מכל מקום מקרי משומד להכעיס מאחר שבידו לברוח ולהמלט ואינו עושה וכתב עוד דאפילו לא כפר בעיקר אלא שאוכל נבילות להכעיס מותר להלוותו בריבית עיי"ש והוכיח עוד דכותים מותר להלוותן בריבית עיי"ש:

הגהות והערות

[ד] בוצתו שמלשון הטור משמע דאדם שאינו צורבא מרבנן ביותר מכדי חייו להרוחה בעלמא אסור, אף שעיקר פרנסתו כדי חייו הוה מרבית. והמרדכי חולק שבאדם כזה שגם כדי חייו לו רק מרבית מותר להרחיב פרנסה זו גם ליותר מכדי חייו: [ה] ב"ה ברפור"ר ב"י, ובנדפס סמ"ק והוא ט"ס: [ו] בפרק יג מהלכות איסורי ביאה הי"ז טור <מכון שירת דבורה > (ח) ל"ד ק"ב - קפ"ב / יעקב בן אשר) בעל הטורים { עמוד 371 } (726077) כתב הכסף משנה דלא שייך לתיאבון אלא בגול ועריות ומאכלות אסורות שנפשו של אדם מתארה להן ומחמתן, ועוד דלא חילוק בין לתיאבון ולהכעיס אלא באחת משאר מצות אבל עבודה זרה שהמורה בה ככופר בכל התורה וכן המחלל שבת כפרהס"א הרי הם כגוים. ולכאורה הוא הדין כופר בעיקר: [ז] הכולנה למה שכתב בדרכי הורפס מאתר אוצר החכמה

בבא מציעא דף עב

שנו

בית חדש

יורה דעה קנט הלכות רבית

בית יוסף

עמו כל שכן מן הגויה וכו' שכתב בספר התרומות שער מ"ו דין א' (פ"א אות ה) וצמחין יוסף פרק אזהו נשך (מג: דיעור ראשון) ג' ואע"ג דמסיק בספר התרומות על סם הרמז"ן דמשומד להכעיס נמי כיון דמין הוא כדליתא פרק שני דעבודה זרה (כו:) מותר להלוות לו גרביה וכן כתב סמ"ג בהלכות זדקה עשה סימן קס"ג (ח:): על שם הר' אליעזר ממי"ץ (יראים השלם סי' קט) וכן נראה דעת התוספות

בפרק ב' דעבודה זרה (דף כ"ו: ד"ה אי שונה) מכל מקום אין להקל דהא רש"י בתשובה ושאר גדולים אוסרין להלוות אף למשומד שיאל מן הכלל משום דלא נפיק מכלל אחיה דאע"פ שחטא ישראל הוא ועוברין עליו משום לפני עור לא תתן מכשול כל שכן צמח"ס להכעיס דאסור הילכך אין לנו להחיר אלא צמח"ס שיאל מן הכלל וכדברי הרא"ש ורבינו וכן נראה דעת ר"י שהציא המדכי פרק אזהו נשך (סי' שלח) עיי"ש וכל זה דלא כצ"ח יוסף שכתב דלהרא"ש אף משומד להכעיס שרי להלוות לו גרביה ליתא. וצמח"ס פרק החולץ הולד כשר וקידושו קידושין ואסור להלוות לו גרביה עד כאן ונ"ל דצמח"ס ליה לדמותו לתינוק שנטמע בין הגוים דישראל גמור הוא וכן אסור להלוות גרביה לקראים דהי להו כתינוק שנטמע בין הגוים וכן פסק בשלחן ערוך (סי' ג):

ג. ומ"ש ואסור ללוות ממנו ברבית דאע"פ שחטא ישראל הוא. כלומר והלוה עובר על לא תשך:

דרכי משה

ומכיון למרוד בו ומורדין אותו לבור יב' כל שכן דמותו להלוותו ברבית אבל בן משומדת כיון שנתגדל בין הגוים הוי כשוגג ואסור להלוותו. וכן משמע קצת שם במדכי. אמנם נמוקי יוסף כתב פרק אזהו נשך דף (ק' ע"ב) (מב. – מב:) בשם רבינו תם דאף לבן משומדת מותר להלוותו ברבית כמו למשומד עצמו ואין לומר דשוגג הוא דכי אמרין הכי הני מילי בתינוק שנשבה לבין הגוים שלא הכיר תורת ישראל מעולם אבל זה שעומד בין ישראל והולך ומדבק בתוקותיהן של גוים מן המורדין הוא עכ"ל. ודעת בית יוסף לאסור דכתב ולענין הקראים נ"ל דלהרמב"ם וכו' עד לא שבקינן דברי הרמב"ם המפורשים בשביל דברי נמוקי יוסף עכ"ל אם כן הואיל והקראים יש להם דין תינוק שנשבה הוא הדין לבן משומדת ואסור להלוותו כדעת המדכי דלעיל:

פרישה

(ה) כיון שאין אנו מצווים להחיותו. (יש מפרשים אע"פ שחטא ישראל הוא (פנהרין מה) כמו שכתב רבינו בסמוך מכל מקום מאחר דמורדין אותו לטור צדיים אינו נקרא אחיך ונצטת כתיב אחיך. עד כאן המגיה) עיין דרישה:

דרישה

(ב) כיון שאין אנו מצווין להחיותו. זה לשון רש"ל (בביאוריו לטור) ולפי זה נראה שהוא הדין לצדוקים שכופרין בתורה שבעל פה הוי כפירת עיקר עכ"ל אבל בית יוסף כתב בשם הרמב"ם לאיסור דהוי כתינוק שנשבה לבין הגוים עיי"ש. ועוד כתב מורי ורבי (רש"ל שם) אבל רש"י אוסר להלוות למומרים ובתשובת מהר"ם מריזבורק בסימן קצ"ט מצאתי וזה לשונו אסור למכור טרפות למומרים ואין מושיטין להם שום דבר

הגהות והערות

משה הארוך ריש אות ב: חן עיין דאבי"ה ח"א סוף סימן קנא, ושם משמע דיש לחלק בין משומד להכעיס שאדוק בעי' דאו מותר להלוותו בריבית, לבין משומד אוכל נבילות לתיאבון דאו אסור. וכ"ה בהדיא במדכי בעבודה זרה סי' תחיד שכתב בשם אבי העזרי לחלק כן. ועיין משנה למלך פ"ה מהלכות מלוה לזה ה"ב באריכות: טן בן הנוסח בד"מ כח"י וכ"ה במדכי. ובד"מ הנדפס הנוסח עכ"ל "ב"י", ונראה דהוא ט"ס: ין עיין שם הגדולים מערכת ספרים אות א ד"ה אבי אסף ובמערכת גדולים אות ר ד"ה רבינו אליעזר הלוי, שהראב"ה חיבר ספר ראב"ה וספר אביאסף, וספר אביאסף טרם זכינו לאורו: יאן ב"ד"ם הארוך והקצר הנדפס הגירסא דאסרי להלוות למשומד (א"נ אפילו להמתירין) היינו דוקא, ותיבות המוסגר בתוך סוגריים הם מהגהת האורח מישור כמו שכתב האורח מישור בהקדמתו ד"ה ועתה, ונוסחתו היא ע"פ ד"מ כח"י: יבן ב"ד"ם הקצר הנדפס הנוסח שיועד רבנו ומכיון למרוד בו "יהו מויד" דמותו, ותיבות "ומורדין אותו לבור" ליתא. ונראה דהושט מחמת הצנזור. וכד"מ הארוך הנדפס הגירסא ומכיון למרוד בו ומורדין אותו לבאר דמותו להלוותו בריבית וכו', ונוסחתו היא ע"פ ד"מ כח"י: יגן המשנה למלך פ"ה מהלכות מלוה ה"ב כתב דכל היכא דקרא מיטע כהדיא כגון דכתב אחיה או ודאי לא אהני לן טעמא דזרעא מעליא: והנה בנמוקי יוסף דימה זאת לממן מסור שאסור לאבדו דילמא נפיק מיניה זרעא מעליא. ולכאורה הוא שהותר לדעת רבינו תם שהיתר נטילת רבית מן המשומד שבכלל מורדין הוא שהותר גופו טור <מכון שירת דבורה> (ח) א"ויד קיב - קפב/ (יעקב בן אשר) בעל הטורים {עמוד 372} {726077} הודפס מאתר אוצר החכמה

בבא מציעא דף עב

פירוש ויקרא יט קדושים הרמב"ן קצג

קדושים תהיו. "הוּו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה" – "לשון רש"י. אבל בת"כ וכאן ראייתי סתם "פרושים תהיו", וכך שנו שם (לעיל יא, מד): "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני – כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים", ולפי דעתי אין הפרישות הזאת לפרוש מן העריות כדברי הרב, אבל הפרישות הוא המוזכר בכל מקום בתלמוד שבעליה נקראים פרושים. והענין, כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת בשר ויין, אם כן ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, יולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הזכיר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה, ולפיכך בא הכתוב הזה אחר שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ימעט במשגל, כענין שאמרו (בברכות כב, א) "שלא יהו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין", ולא ישתמשו בו אלא כפי הצורך בקיום המצוה ממנו. ויקדש עצמו מן היין במיעוטו, כמו שקרא הכתוב (בכמדר ג, ה) הנייר קדוש, ויזכור הרעות הנזכרות ממנו בתורה, כנח (בבראשית ט, כא) ובלוט (שם יט, לג). וכן יפריש עצמו מן הטומאה אע"פ שלא הזהירו ממנה בתורה, כענין שהזכירו (בהגיגה יח, ב) "בגדי עם הארץ מדרס לפרושים", וכמו שנקרא הנייר (בכמדר ג, ה) קדוש משמרו מטומאת המת ג"כ. וכן ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס, כענין שהזכיר הכתוב (בישעיה ט, טז) "וכל פה דובר נבלה", ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות (מה שאמרו על ר' חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו). באלו וכיוצא בהם באה המצוה הזאת הכללית אחרי שפרט כל העבירות שהן אסורות לגמרי, עד שיכנס בכלל זאת הצוץ הנקיות בידיו וגופו, כמו שאמרו (בברכות נג, ב): "והתקדשתם והייתם קדושים ולעיל יא, מדו, והתקדשתם – אלו מים ראשונים, והייתם קדושים – אלו מים אחרונים, כי קדוש – זה שמן ערב", כי אע"פ שאלו המצות מדבריהם עקר הכתוב בכיוצא בזה יזהיר, שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהן מלכלכין עצמן במותרות ובכיעורים. וזה דרך התורה, לפרוט ולכלול בכיוצא בזה, כי אחרי אוהרת פרטי הדינין וכל משא ומתן שבין בני אדם שאמרה תורה לא תגזול

תכלת מרדכי

(א) לשון רש"י. מויקרא רבה פרשה כ"ד. (ב) ולהיות כסובאי יין. ע"י תצא כ"א י"ח א'.

כסף מזוקק

(א) אמרו על ר' חייא שלא שח וכו'. איני יודע מקומו שאמרו כן על ר"ח דבמס' סוכה כ"ח איתא שאמרו כן על ריב"ז, וברמב"ם פ"ב מהל' דיעות וכן בסוף הל' תפילין כ' שאמרו כן על רב תלמיד רבינו הקדוש, וכ"כ בפירושו למס' אבות אמרו על רב תלמיד ר' חייא, ודעת הרמב"ם אולי מקום מוצאו מגמ' יומא פ"א דאמר ר"י אמר רב המדבר דברים בטלים עובר בעשה, ועל ר"ח לא מצאתי.²

1) דנאמר שם: "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם", וז"ל: בן סורר ומורה, על דעת רבותינו (סנהדרין סח): אינו קטן, שהקטן פטור מכל עונשין שבתורה ומכל המצות, אבל הוא המביא שתי שערות, והנה יש עליו שני עונשין, האחד שהוא מקלה אביו ואמו וממרה בהם, והשני שהוא זולל וסוכא עובר על מה שנצטוונו (ויקרא יט ב) קדושים תהיו ונאמר עוד (לעיל יג ה) ואותו תעבודו ובו תדבקו, כאשר פירשתי (לעיל ו ג) שנצטוונו לדעת השם בכל דרכינו, וזולל וסוכא לא ידע דרך ה', ועל הכלל, אין בו עתה חטא מות ועל שם סופו הוא נדון כמו שהזכירו רבותינו (סנהדרין עא), וזה טעם וכל ישראל ישמעו ויראו, כי לא הומת בגודל חטאו, אלא ליסר בו את הרבים ושלא יהיה תקלה לאחרים וכו', ע"ש. 2) וראיתי אצל גדולי האחרונים שהביאו שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטילה מימיו, חלקם בלי מקור וחלקם בהסתמך על דברי הרמב"ן הכא, ראה בהשל"ה הקדוש בעשרה מאמרות המאמר השביעי אות י"ב, ובפירושו היעב"ץ על אבות פרק א' משנה ה', ובראשית חכמה שער הקדושה פרק ראשון.

בבא מציעא דף עב

קצד פירוש ויקרא יט קדושים הרמב"ן

ולא תגנוב ולא תונו ושאר האזהרות אמר (בדברים ו, יח) בכלל, "ועשית הישר והטוב", שיכנס בעשה
היושר וההשויה וכל לפנים משורת הדין לרצון חבריו, כאשר אפרש בהגיעי במקומו [שם] בע"ה.
וכן בענין השבת, אסר המלאכות בלאו והטרחים בעשה כללי, שנאמר (בשמות כג, יב) "תשבות".
ועוד אפרש זה (להלן כג, כד) בע"ה.

וטעם הכתוב שאמר כי קדוש אני ה' אלהיכם לומר שאנחנו נזכה לדבקה בו בהיותנו
קדושים. והנה זה יכענין הדבור הראשון בעשרת הדברות (בשמות כ, ב).

וצוה איש אמו ואביו תיראו כי שם [בפסוק י"ב] צוה על הכבוד וכאן צוה על המורא.

ואמר ואת שבתותי תשמורו כי שם [בפסוק ח'] צוה על הזכירה וכאן על השמירה, ה"כבר
פירשנו [שם] ענין שניהם.

ואמר אל תפנו אל האילים, והוא מלשון "ואם יפנה לבבך" (בדברים ל, יז), "אשר לבבו פונה

תכלת מרדכי

ג) ועוד אפרש זה. אמור כ"ג כ"ד, ואתחנן ו' ד) כענין הדבור הראשון. ע"י יתרו י"ט ו' 5, אחרי
ט"ז 3, וע"י בשלח ט"ו כ"ו 4.

ה) וכבר פירשנו ענין שניהם. יתרו כ' ח'.

כור זהב

6] היושר וההשויה, ר"ל שילך בדרך הממוצע ולא יטה לקצוות כמאמרם איזו דרך ישרה כו'.

3) ו', י"ח, דנאמר שם: "ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר נשבע ה' לאבותיך",
וז"ל: ועשית הישר והטוב בעיני ה', על דרך הפשט יאמר תשמרו מצות השם ועדותיו וחקותיו ותכוין בעשייתן לעשות הטוב
והישר בעיניו בלבד, ולמען ייטב לך, הבטחה, יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך, כי השם מטיב לטובים ולישירים
בלבותם, ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין, והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו
ועדותיו אשר צוך, ועתה יאמר גם כאשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר. וזה ענין
גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל
אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטור (שם פסוק יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם
פסוק טז), לא תקלל חרש (שם פסוק יד), מפני שיבה תקום (שם פסוק לב), וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב
והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח), ואפילו מה
שאמרו (יומא פו) פרקו נאה ודבורו כנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר, עכ"ל. 4) דנאמר שם: "ויאמר אם
שמעו תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים
עליך כי אני ה' רפאך", וז"ל: אם שמעו תשמע לקול ה' אלהיך, פירש ר"א להבין טעם מה שיצוך לעשות והישר בעיניו תעשה
מצות עשה, והאזנת למצותיו מצות לא תעשה, ובמכילתא (כאן) אמרו והישר בעיניו תעשה, זה משא ומתן, מלמד שכל הנושא
ונותן באמונה ורוח הבריות נוחה הימנו מעלה עליו כאלו קיים כל התורה כלה, ועוד אבאר זה בהגיעי בפסוק ועשית הישר
והטוב (דברים ו יח) אם ייטב עמי האל הטוב, עכ"ל. ואפשר שכוונת רבינו בשני הציונים האחרונים שהתורה לא ציינה באופן
פרטי כל עניין והנהגה אלא באופן כללי, ומקיש לעניין שבת שאסר המלאכות בעשה כללי. אמנם יש חילוק גדול בין הנידונים,
ודו"ק. 5) דנאמר שם: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל", וז"ל: וגוי קדוש
— לדבקה באל הקדוש, כמו שאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' (ויקרא יט ב) והנה הבטיחם בעולם הזה ובעולם הבא, עכ"ל.
6) דנאמר שם: "כי אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה לאהבה את ה' אלהיכם ללכת בכל
דרכיו ולדבקה בו", וז"ל בתו"ד: ויתכן שתכלול הדביקה לומר שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד לא תפרד מחשבתך ממנו
בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו, ולבו איננו עמהם, אבל הוא לפני ה', ויתכן באנשי
המעלה הזאת שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים, כי הם בעצמם מעון לשכינה, כאשר רמז בעל ספר הכוזרי וכבר
הזכרתי מזה בפרשת העריות (ויקרא יח ד), ומה שאמר יהושע "כאשר עשיתם עד היום", כי בהיותם במדבר וענן ה' עליהם
והמן יורד מן השמים והשלו עולה והבאר לפניהם תמיד וכל מעשיהם בידי שמים בדברים נסיים הנה מחשבתם ומעשיהם עם
השם תמיד, ולכן יזהירם יהושע שגם עתה בארץ בהסתלק מהם המעשים הנפלאים ההם תהיה מחשבתם בהם תמיד לדבקה
בשם הנכבד והנורא ולא תפרד כוונתם מזו השם. עכ"ל.

את רש"י (תקופת הגאונים קדמה לרש"י)...

ופעם־אחת הביא לו מחבר אחד ספר שכתב בתור פירוש לספר משלי וביקש ממנו הסכמה. פתח רבי אברהם־אבלי את הספר, קרא בו פרקים אחדים ואמר למחברו:

— מוטב, שהיית כותב פירוש לספר איוב.

תמה המחבר ושאל:

— רבי, למה דווקא לספר איוב?

— יש לי טעם בדבר: — החזיר לו רבי אברהם־אבלי — איוב היה מלומד בצרות, ומה בכך אם היית מוסיף לו עוד צרה אחת. ברם, שלמה, רוב ימיו ראה בטובה, ומה לו ולצרה זו?...

ופיקחותו זו לא סרה ממנו גם בימי חייו האחרונים. כשבועיים לפני פטירתו חלה ונפל למשכב. אחד מחכמי ווילנה (ש. י. פיין), כותב, כי "אין לצייר את האבל הכבד אשר כסה את פני כל העדה הווילנאית בימים אשר חלה ר' אברהם־אבלי את חליו". בחוצות ווילנה ורחובותיה הכריזו: "לכו ובקשו רחמים על הגאון רבי אברהם־אבלי". כל בתי הכנסיות והמדרשות נמלאו כולם המון אנשים מכל החוגים, שבאו לבקש רחמים על רבם האהוב. כאשר התגברה עליו מחלתו, ציוו הרופאים שלא להכניס שום אדם לחדרו, גם למורי־צדק שבווילנה, לתלמידיו ושאר מקורביו, שבאו לקיים מצוות "ביקור־חולים", לא נתנו להיכנס למחיצתו של הרב. באותם הימים בא לבקר אחד מראשי "המשכילים" שבווילנה. שמע רבי אברהם־אבלי את קולו — וציווה להכניסו לחדרו.

כשנכנס, התחיל בשיחה ואגב־אורחא שאל את הרב:

— ילמדני רבנו, במה זכיתי אני, יותר מכל דייני בית־דינו ותלמידיו ומקורביו, שציווה להכניסני לחדרו — למרות פקודת הרופאים!

— הטעם הוא פשוט מאוד. — ענהו רבי אברהם־אבלי כשהוא מחייך — כל אלה שהזכרת, שבאו לבקרני, בטוח אני בהם שיש להם חלק לעולם־הבא, ועתיד אני לראות את פניהם ולהיפגש אתם גם לאחר פטירתי; ואילו אתה, הרי כופר הנך לגמרי בעולם הבא, וכדברי המינים לפנים (ברכות פרק ט משנה ה) אתה אומר: "אין עולם אלא אחד" — ומתי יכול אני לראות שוב את פניך, אם לא עתה?...

ואולם למרות קורט־של־חלתית זה, שזרק כלפי ראש משכילי ווילנה בימים ההם, לא התייחס רבי אברהם־אבלי מתוך שלילה גמורה אל המשכילים הראשונים, אלה שווילנה שימשה להם מרכז. בדור ההוא היו רבים בתוך היהדות החרדית הווילנאית שנלחמו מתוך קנאות אמתית, בלתי מזוייפת, נגד אותה כנופיה שהציצה בפרדס ה"השכלה" ונתבצרה בתוך חומותיה של

הרב י"ל הכהן מימון

"ירושלים-דליטה", אבל רבי אברהם-אבלי, שמטבעו היה אוהב כל נפש מישראל – לא כעס, לא זרק מרה, לא התז גיצוצות ולא דן ברותחים; וכשפנו אליו אחדים מראשי הקנאים בוילנה ודרשו ממנו להכריז חרם על אותם המשכילים שיצאו לתרבות רעה, ענה להם מתוך לב-טוב ומזג נעים:

– בראש פרשת קדושים (ויקרא יט, ב-ד) כתוב לאמור: "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם; איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה' אלהיכם; אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלהיכם", ולכאורה תמוה הדבר: למה חזר ושנה ושילש את המלים "אני ה' אלהיכם" ולא כלל את כל הדברים בפסוק אחד: קדושים תהיו, איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלהיכם? אבל הכתוב בא ללמדנו – המשיך רבי אברהם-אבלי את דבריו – כי ישנן שלוש כתות בישראל, אחת פחותה מחברתה, ולכולן – ה' הוא האלהים! וכך אמר הקדוש-ברוך-הוא לישראל: קדושים תהיו, ישנם בתוכם יהודים קדושים, אלה שמקדשים את-עצמם גם כמותר להם – לאלה בוודאי אני ה' אלהיכם; אבל גם לאלה שאינם במדרגה של "קדושים", אלא שהם מקיימים מצוותי, ככתוב: את אבותיהם הם יראים ואת שבתותי הם שומרים, גם לאלה אני אומר: אני ה' אלהיכם; ושמא יעלה על דעת מי-שהוא לומר, כי אלה שאינם מקיימים גם את מצוותי אלה, הרי הם דומים כאילו אין להם אלוה ומצווה לרדפם עד חרמה, לכן אני מודיעכם, כי גם אלה, שאינם מקיימים את מצוותי בחיוב אלא בשלילה; אינם פונים אל האלילים ואינם עושים להם אלהי-מסכה – גם אליהם אני אומר בדיוק כמו שאמרתי לקדושים ולעושי מצוותי: אני ה' אלהיכם, כולם בני אל חי, ואין אתם רשאים לזלזל בכבודו של שום אדם מישראל...

ורבי אברהם-אבלי זה, רבה של ווילנה, אשר "בתורה כל דבר הקשה שכלו הכריע, ובהונו כושלים תמך והיה להם למושיע" (כפי ה"תארים" שעל מצבתו) – היה מן הראשונים שהכיר את ערכו הגדול של רבי חיים, והוא שחתם ביום ו' עש"ק ט"ו לחודש אייר תקס"ד על ההכרזה הראשונה בדבר יסוד הישיבה בוולוז'ין.